

חרושי הרמב"ם

מעתיקי השמועה ז"ל וממה שזוה עליו הכביא * שהחכמים
הזכירו לאדם שידריך בניו בדרך ישרה * והביא אמר
למען חלך בדרך טובים * חו הדרך עקומה ודרך חטאים
חששה בפרהסיא בבית כנסיות בחוץ קהל ועדה מישראל
במועדי ה' ואין איש שם על לב * ואולי יתגלו בזה שהם
סומכים על מאמרו ז"ל קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצוין
להפרישו * ואין הראיה דומה לנדון שזה באוכל לחלות נפשו
אמנם זה העני הם מאכילים אותו וגם הם אמרו אין
בית דין מצוין חוה אביו מחבנו עכ"ל ז"ל :

ע"ש שהנשים הוצבעות ידיהם בזמן זבוב הנקרא בערבי
חג"ה אינו חוץ צבצילה אמנם המין הנקרא
בערבי כלא"ב להיות שיש לו גסם ועביו נשאר על העור
לכן הוא חוץ ע"כ :

ע"ש הרבה מן החכמים חשבו שקדושת היורר וקדושת
סדר יומא הוא דבר מיוחד לזכור ואינם ראוים
ליחיד לאמרו ז"ל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות
מעשרה ואבא מארי ז"ל פי' זה בקדושה היורר ואמר
בספר אהבה ומדלג היחיד הקדושה * וחזר בו מזה הלכה
למעשה ושמעתי מפיו וראיתי חסובה בנחב ידו למי
שחל אחוה מה הענין שבקדושה יורר היא ספור איך
מקדישין המלאכים וקדושת סדר יומא היא קריאת
פסוקים כמי שקורא בספר ישעיה וס' יחזקאל * ואין הכוונה
באמרו שבקדושה לא תהא בפחות מעשרה אלא אם
נקדיש אנחנו בקדושה החפלה שאנו אומרים בה נקדישך
ונעריךך בקדושת המלאכים ואחר כך אנו מוכיחין קדושת
המלאכים ואומרים כנחוב וכו' לא שיהיה מספרים איך
יקדישו המלאכים כך הורה ז"ל ועליו אנו סומכין ע"כ :
ע"ש בענין הקדיש * וזה השבח פירשו הגאונים ז"ל
שיש בו עשרה מיני שבח שבחלה הוא אומר יתגדל
ויתקדש ובאמנע הוא אומר יתברך ובסוף הוא אומר

חרושים מרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שהביר החסיד הרב **אברהם**
בנו ז"ל ומשאר גאונים קדמונים * נעתיקו מספר פעשה
רקת ח"ל * וימן חסיד ידו בספר כתיבת יד קדמון אחר שהתחלתי
להדפיס * אשר קצתם כבר באו במקומם הראוי * ובדי לכות את
הרבים אשימם דוב רות * במקום זה למיפת ולאות * והיו לסאורות *
ספנינים הם יקרות :

בח"א מהחלק הג' העתיקו מפי אבא מארי דבר
שלא נחב בחבורו והוא שהסבה באמרו ז"ל
באלו המדות המנוגות שהעושה אותם אינן חלק לעה"ב
הוא שהנפש שיהיו מדותיה אחת מאלו המדות המנוגות
לא תקוה שיגיע לה דבר שתזכה בו לחיי העה"ב ולא
תבטח שתגלל מעבירות יטרידוה מחיי העה"ב וחפול
בעניו יתעלה המוחמד לעה"ב ע"כ :

ע"ש בח"א מהמאמר הב' ח"ל מועתק * ושנות בני
ישראל גם כי רובם נולדות מזה העון ר"ל לאו לא
יהיה כלי גבר וגו' הנה קלחם הם נכשלות בו מלד
פחיתות חוה שבחופותהם יחדמו לגוים וחלופך האשה
מנפח או כובע וחקה צידה סייף וחלף במחול לפני
האנשים והנשים בחובעה הו' * ולא יעלה בדעת שמפני
היותה כלה הותר לה איסור חורה אלא"כ יתגלו בזה
בהיותם סומכים על המנהג לאמר כך נהגו כמו שיחללו
בזולתו * וכבר היה זה נעשה במצרים והיו נכשלים בו
גדולים עד שבעלו אותו ומחיו זכרו * וכן היה החתן
יולא לאשה המקשטת הן עט אותו חוה מכלל עדי האשה
ואסור לעשותו וראוי להזהר מזה ולא יסמכו בו על
הנשים שאין להם דעת ולא חבונה ומי שיש בו יראת
שמים ידקדק הוא בעצמו בפרטים הללו כדי שלא יכשלו
בעון זה ויהיה הוא נחפס בעושים * וכן החיובקות לפעמים
יקשטו יאוחם בקישוטי הנשים וינבעו ידיהם בזבוב
שנבעות בו הנשים ידיהם חוה בהפך ממה שזו עליו

חרושי הרמב"ם

על דברי חז"ל בדבר זה עס היומו הפך סדר התלמוד להיות שלא היה ביניהם אז מחלקת ולא קטגור ולא היה אז מי שיקשה על המורים מקרי הידיעה ובעלי דמיונות כמו שקרה בזמנינו זה מהחולקים על מה שסדרנו אותו מהתועלות הגדולות ומהחיוכים העזומים. אבל צריך אחת לדעת שראינו רוב האנשים בזה החיקון האחרון מומיין על ענין יש לדקדק בו והם מדמין שהם מדקדקים בו. זה ששמיני ש"ל לעבודה ויעלו הכהנים לדון ימרו כולם בחפלה עד ששלימו חפלתן קודם ברכת כהנים כדי שלא ימנעו מעניינת אמן על ברכת כהנים או שחא יענו וחסיה הפסקה. ואמרו בעיוס התלמודי כפי מהשבחם שהתלמוד ביאר שאין המתפלל יכול להפסיק חפלתו בעניינת אמן וכיוצא בה לא, בקדים ולא בקדושה ולא כיוצא בהן. וקצת מהם ממחר יומר עד שישלים חפלתו קודם שיגיע ש"ל למורים כדי שלא יגרע ממודים דרבנן. זה הדקדוק עובדו דקדוק להיותו בעלמו טעות ואין בו דקדוק חוריי כ"ל הפכו והוא מביא ליד עון גדול. אמנם היותו מביא ליד עון גדול זה להיותו מחייב המהירות באמירת החפלה ושבוש הכוונה וחליית המשבש כדי להקדים לש"ל וחסיה אז אורח החפלה קבע ולא תחזוים. ואמנם היותו טעות בעלמו ואין בו דקדוק חוריי הוא מפני שהחפלה חסיה בזו הצורה לא חפלה צבור ולא חפלה יחיד. לפי שחפלה יחיד כל אחד וא' מתפלל לעצמו וחפלה צבור כלם אחר ש"ל וזו הצורה חפלה חפלה צבור וסופה חפלה יחיד וזה בלבול ורוע סדר. ומה שנתלה הנחלה בזה במודים דרבנן הוא טעות שטעה בעיקר הדיון לפי שמודים דרבנן אין באמירתו חובה עכ"פ אבל מי ששמע ש"ל אומר מודים והוא כבר החפלה לא יתחוק אלל שבו ית' מלשבוש אבל יאמר מודים דרבנן כמו שביארו בחלמוד בזמן שש"ל אומר מודים העם מה הם עונים אחריו מודים אנהו לך וכו' כמו שחמלא מפורש בהלכות הר"ר יצחק ז"ל. אבל אם היה מתפלל ואומר מודים העיקרי עם ש"ל קם ליה בדרכה מיניה. ועניינת אמן בצרכה כהנים אינה הפסקה לפי שהפסקה באמן וכיוצא בה שהואירו ממנה היא בשויה עונה אמן או קדוש וכיוצא בהן בלתי היותו מתפלל עם ש"ל וכבר העתיק זה הענין האמתי ר' יצחק ז"ל משם ר' האי ז"ל וקיים אותו בהלכות דמנהגא דרבנן כד עייל איניש לבי כנישתא ואשכח צבורא דמללו בלשחא דמעכב עד דמסיימי ודפתח שליחא לצבורא ומתחיל ה' שפתי תפתח אומר בהדי שליחא לצבורא מלחא מלחא ועני קדושחא בהדי

ישבחא יתפאר יתרום יתגשא יתעלה יתהדר ויתהלל שמים דקב"ה הרי כאן עשר. ומנין זה השבח מועיל לפי שאין ראוי להוסיף בשבחו יתברך בזה שכתב ולא בזה שנתקן ע"כ ראוי לזכור המנין כדי שלא יבא כל אחד להוסיף מה שאינו ראוי כמו שהוסיפו החזנים ויתקלם והוא טעות. שמעתי אבא מחרי ז"ל מונע אותו לשחי בבות ה' מפני החוספת עלמו שראוי למונע אותו והדומה לו. והב' שהיא מלה משותפת בין העלוי והפכו אחר הכתוב והוא במלכים יתקלם זה יובן ממנו העלוי ואמר ויתקלם בו נערים זה הפך העלוי. ואפשר לפרש והוא במלכים יתקלם שחזר אליו ויהיה פירושו יתעלה או יתפאר או יהיה חזר אל המלכים ויהיה פירושו והוא ישחק במלכים דומה לכוונת סוף הפסוק ורוצים משחק לו. ולפארן ית' בזה הלשון הוא טעות ולסבה זו דומה לה כעם רבי חנינא על מי שהרבה בחארים. ותארי גדולתו יתעלה אין תכלית להם אחר הביא מי יחלל וגו' ואמרו ז"ל למי נאה לחלל בבורות ה' למי שיוכל להשמיע כל חפלתו ע"כ:

ע"ש בחלק החפלות. וכבר נודע ונחפרסם מה שחקן אבא מחרי ז"ל והסכימו עמו חכמי דורו העומדים עמו. זה שהוא ראה ששכיחור הש"ל החפלה בקול רם אחר הלחש לא יתנו און כל העם לשמוע ממנו באימה ולעמוד במוסר כעמידתם בחפלה אלא יעמדו כעומד בעל כרחו ויתעסקו להשיח זה עם זה שיהיה בטלה וכיוצא בה אלא שהם כשיגיעו לקדושה יענו קדוש ושאר הפרקים וכשיגיע למודים יאמרו התלמידים המדקדקים מודים דרבנן וראה ז"ל שיש בזה מכשול עון גדול לפי ששיחא האנשים בעוד שש"ל מתפלל והם אינן מנוונים לשמוע מבלי היות להם מוסר בעמדם יש בו מן הזלזול בכבוד שמים מה שהוא גלוי ואין הסבה בזה כ"ל להיות שהם כבר ילאו י"ה בחפלה הלחש ובלתי עסוקים באמירת חפלה. ולפיכך חיקן ז"ל שיגביה קולו ש"ל מחפלה וינהוג המנהג בחפלה כמו שנהג בפריסה על שמע שש"ל יגביה קולו ומבראשונה להוציא מי שאינו יודע והנמשכים אחריו יתפללו בלחש או בקול נמוך מקולו להוציא עצמן ויאמר הקדושה בצרכה שלישית. והעם יענו הפרקים שראוי לעומסם ויברכו הכהנים ב"כ אחר ההודאה והעם יענו אמן אחר כל ברכה וברכה ויסיים ש"ל והצבור חפלתם כאחד ויפסעו כולן ג"פ בבח אחת. ונחפרסם זה החיקון בארץ מארים כל ימי חייו ואחר פטירתו ז"ל ויטולו העם מהמכשול שהיו נכשלים בו ולא חלק עליו אחד מחכמי דורו בזה ולא יחסו אותו לחולק

פחות אם ראוי למוחו ש"ז אם לאו ח"ל מועתק מלשון ערבי: (*)

שייך לרין ב"ה: רבינו המחבר ז"ל נשאל במי שקנה מן השוללין ספר קדש: (**)

ע"ש בענין ברכת כהנים: והשאר פן חטעה במה ששמענו בשם חכמי נרפח שקנחם מחייבים לכהן העומד בחפלה ליעול ידיו בשעת עלייתו לדון עד ששמענו שקנחם אומרים שרץ יזהיו המים מוכיחם אלל פתח הדוכן וירחצו הכהנים את ידיהם בשעה שעולים לדון עם היות שכבר נעלו ידיהם לחפלה וזה יורה אם על מיעוט ידיעה אם על היותם מוללים בל"י לחפלה והעיקר שמי שגמל ידיו לחפלה ח"צ נעילה אחרת לב"כ לפי שבשעת החפלה אינו עושה זרכיו ולא יגע בערותו וזה ראיתי הלכה למעשה במעמד אבא מארי ז"ל וולחו ממורי הוראה שכל כהן שגמל בשעת החפלה יבדך ב"כ וסומך על נעילת ידיו לק"ש ולחפלה: ולפי דעתם יחייב ליעול ידיו לק"ש וכשיגיע לגלל ישראל יעול ידיו לחפלה לפי שהוא כבר הסיד דעתו בק"ש וזה טעות: ואין הכוונה בהיותם ז"ל מחייבים כהן הנשח את כפיו בל"י קודם שיחא את כפיו שלא יבדך בלתי ל"י כלל אלל המשל אם נמצא בין לבור המחפלה והוא כבר התפלל קודם להם והלך לעסקיו או הסיד דעתו אחר חפלתו קודם שחא לפני הלבור או שאחר חפלתו לאחר חפלתם לאיו כוונה או הכרח וע"כ לא נעל ידיו לחפלה שאז אין ראוי לו לישא את כפיו עד שיטול ידיו: וביארחי זה עם היותו פשוט לפי שטעו בו עכ"ל:

ע"ש ויגביחו ידיהם נגד כחפיהם ויפטו כפיהם באופן יהיו כפיהם נגד הקרקע וגבי ידיהם נגד השמים הפך פרישת הכפים בשעת החפלה זו היא האורה המדוייקת בנשיאות כפים: וקנח כהנים ישאו כפיהם באופנים שונים ויסמכו בזה למאמרים יעתיקו אותם אין להם שורש וענף ע"כ

ע"ש וגרסה מכונה אבא מארי ז"ל בהלכות חפלה שג' ברכות של גוי ועבד ואשה ראוי לבדך אותם בכל יום עכ"פ בין ראה אותם בין לא ראה וכל מהלכות הר"ר יאחק ז"ל בעל ההלכות: ואמר לי מי שראה נוסחא ישנה מהתלמוד ויהי כחוב בה כד חזי איניש גוי מברך וכן בעבד ואשה: וגרסה שזו הנסחא מדוייקת שהקט

לבורא ושפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה והא דאמור רבנן אם יכול להתחיל ולנמור היכא דתחיל מקמי ש"ז אבל בדאחיל בהדי ש"ז שפיר דמי: וכמו שיענה קדושה בברכה שלישי ואין זו הפסקה כח"ש זה הגאון ז"ל כך יענה אמן בברכה כהנים בין הודאה ושם שלום ואין זו הפסקה ההקש אחד: והגאון בזה הסגנון המחוקק שהוא גדול החיקון באלו האמרים שיחפלו כל העם עם ש"ז מלה במלה מתחלת החפלה ועד סופה ואמרם ז"ל אסור למחפלה בלבד להקדים חפלתו להם ואף על פי שאינו בזה הכוונה יש בו חיוק לזה המנהג עכ"ל:

פ"ב מה' חפלה: דברי רבינו המחבר בחשובה בל' ערבי ח"ל מועתק: נוסח הברכה האחת עשרה בל"י אוהב דקה ומשפט ואמנם יחייב זכירת מלך בל' ימי חשובה ע"כ:

שייך להלכות חפלה פ"ו: רבינו המחבר כתב בחשובה ח"ל מועתק מלשון ערבי: (*)

פ"ו בל"י נוחן החורה ז"ל רבינו המחבר בחשובה: היות החחימה נוחן החורה הוא כוונת הברכה שר"ל מי שיונו בקריאתה חו היא כוונת נחייתה והיא כוונת הברכה בקשת העור על לימודה: אמנם החוחם התלמד חורה עושה לפי שאין הש"ת מלמדה לו אלל לזה אותנו ללומדה וללמדה וזה נמשך על עקר דתו והוא שמעשה המלות הם בידיו לא בהכרח מלחו ית' על עשייתן גם לא על עויבתם ע"כ: (**)

שייך לפ"ט: רבינו המחבר כתב בחשובה ח"ל מועתק מלשון ערבי: לא יאמר קדים בשום אופן כי אם בנוקמות ידועות מהחפלות שהם חובה או אחר קריאת דבר מדברי חורה כלומר דיני החורה או ביאורה ואפי' דרש פסוק אחד יאמר אחריו קדים דרבנן: אמנם אלו החפלות שסידס ר' סעדיא הגאון ז"ל וכן אלו העניינים הנקראים רחמים הנאמרים בימי החשובה לא אדע טעם לאמירת קדים אחריהם ע"כ: (***)

ע"ש רבינו המחבר נשאל במי שהגיע משותיו למעלה מעשרים קרוב לארבעים ולא נאמה בזקנו אפילו שעה אחת אבל לחיו עד חלום הזקן כבן עשר או

(*) התשובה נפתח לעיל ס' קל"ט ע"ש:

(**) ענין לעיל סימן ז':

(***) ענין לעיל סימן קכ"ה:

(*) התשובה נפתח לעיל סימן קי"ב ע"ש:

(**) התשובה נפתח לעיל סימן קכ"ט ע"ש:

חרושי הרמב"ם

ע"ש שהבדלנו"אן מברך עליו בפה"א ע"כ :
 ע"ש וי"א שברכת להכניסו ראוי לברך אוחה לאחר
 המילה • וישען בזה על המנהג בטענות גלויות
 הסתירה למי שיש לו קצת ידיעה ואינו רואה להאריך
 בזכירתם • ולר' הא"י גאון ז"ל חשובה שאין בזה קפידה
 בין שחיה קודם המילה בין שחיה לאחר המילה ואבא
 מארי ז"ל דעתו שחיה קודם המילה ומה הורה ועשה
 הלכה למעשה לפיכך וראייתו על זה גלויה ממוכן לשוים
 ז"ל ומלשון הברכה עצמה ומההקש • והנה מובן לשוים
 ז"ל הוא שמאמרם ז"ל המל מברך על המילה אבי הבן
 מברך להכניסו יובן שהב' ברכות הם קודם המילה
 מהולקות בין המל ובין אבי הבן ואין ספק שברכת המל
 היא קודם המילה • ואמנם הראיה מלשון הברכה עצמה
 הוא בלחם להכניסו שנוהגין על פועל מעשה להבא
 לא על מעשה שכבר נעשה ולשוים ז"ל בחלמוד בלבער
 כ"ע ל"פ דלהבא משמע וכו' • ואמנם ההקש הוא מפני
 שזו הברכה היא על המלוא ונוסחתה אק"ב וכלל גדול
 כל המלות מברך עליהם עובר לעשייתן חוץ מטבילת
 הגר • ומי שלא יורה בזה ויורה להעמיד מנהג ומציב
 ראייה שמורה על חסרון ידיעתו אין משגיחין בו ע"כ :
 ע"ש בנוסח ברכה ראשונה שלאחר ק"ש של ערבית •
 כי שחרו ומילאו אהב וכלל כפיד חסדירנו כדבר
 שגא' הגה לא יום ולא יישן שומר ישראל והיה זה סוף
 הברכה ולזה אמר שומר את עמו ישראל לעד • ואין ראוי
 שיהיה זה בשם ומלכות כמו שאומרים קצת אנשים
 טועים כדי שלא תהיה חתימה ושאריה ברכה אחרת
 ויהיה מברך בערב שלש ברכות אחריו וזה בהפך ממ"ש
 המשנה בערב שחיס לפניה ושחיס לאחריה • ומה
 שביארחי פה לבלתי חסוס בברכה זו הוא מועתק מאבא
 מארי ז"ל ע"כ :

פ"י דה" ס"ח ז"ל רבינו המחבר בחשובה על ס"ח
 שנמצא בו השם נחוב קצוץ בסוף השטה וקלחו
 חוץ לשטה ח"ל מועתק מלשון ערבי (*) :
 גליון רבינו המחבר ז"ל השיב בחשובה בל' ערבי
 שאין ראוי לפחות חומש על דרך גורלות לגיים
 וש"ל שעה כן אין לבטל אחוה ממניו גם לא להכותו
 על זה :

פ"א דהלכות שבת • ההפרש שיש בין מלאכה שאינה
 ריבית לגופה ובין פסיק רישיה ולא ימות הוא
 דגבי פסיק רישיה אינו מחמין למלאכה כל עיקר אלא

יאמת אוחה וכן נמצא בסדור לרבינו עמרם בן ששנא
 ז"ל ע"כ :

ע"ש בעיני ברכת הגומל • ואומר משם אבא מארי
 ז"ל שראוי שהיו השומעים יושבים והמברך עומד
 לפי שאמר הכתוב ובמושב זקנים וגו' • והלכה למעשה
 נוסיב החלומים כשנברך זאת הברכה כמו שהיה הוא
 ז"ל סובר ועושה :

ע"ש ולפי שהקידושין הן עיקר המיטואים ע"כ חייבו
 על הקידושין ברכה כמו כל מ"ע חס שיברך המקדש
 או שלוחו בא"י אק"ב והבדילו מן העריות וכו' עד
 בא"י מקדש ישראל • יברך זאת הברכה ואח"כ הן הקידושין
 ואם קידש ולא בירך הרי היא מקודשת ולא חלמה זאת
 הברכה אחר הקידושין לפי שאין היא ברכה לבטלה • ואין
 ראוי שיברך אוחה כי אם המקדש או שלוחו שמקדש לו
 לא דיין ולא זולתו • וקצת מהמונים טועים ומברכים אוחה
 על דר ההקש מו' ברכות של יישובין והוא טעות לפי
 שז' ברכות הם שבה לש"ח וחפלה בעד החתן והכלה
 וישראל ולכן הראוי שיברך אוחה הגדול שבמלאים שם •
 אמנם זאת הברכה היא ברכה על המלוא ואין ראוי שיברך
 אוחה אלא עושה המלוא ע"כ :

ע"ש צמין ז' ברכות • וכבר פשט המנהג שאחר
 שיטעום המברך היין יסקה לחתן מלוחו הכוס
 מעט גם יסקה החתן לכלה מעט ממנו ואין זה אלא
 מנהג נאות ואין ראוי ללכת ממנו עם היות שהחלמוד
 לא יחייבנו • והמנהג הפשוט שיברך אלו הו' ברכות
 הגדול שבמלאים שם כמו שזכרנו • ואין ראוי שיברך אוחה
 החתן לפי שהם ברכה לו ואין ראוי שיברך אדם ברכה
 מו לעצמו • ומה הועתק משם אבא מארי ז"ל שנעם על
 החתן שיברך ברכות אלו לעצמו וזכר סיבת כעסו מה
 שזכרתי ע"כ :

ע"ש בח"א ח"ל מועתק • ואעתיק משם אבא מארי
 ז"ל שהיה מונע מלכתוב חורה נביאים וכחובים
 בקובץ אחד כמו שנחזרים עושה קצת אנשים • והיה
 אומר ז"ל שאם היו מחזרין אוחה בברך א' על הגויל
 כמו שהיו נוהגים בזמן הקדוש לא היה בזה איסור
 אבל בקובץ א' כאלו הספרים שנחזרים בזמנינו זה ממה
 שראוי למונעו לפי שכשפותחים הספר הכולל חת"ך
 לקרות בו נביאים או בכתובים יהיו הנביאים והכתובים
 למעלה מה' חומשי תורה ואין ראוי לעשות כן • וה
 דקדוק גדול ממנו ז"ל וכן היה מונע מלכתוב החרטום
 או הפי' עם החורה בקובץ א' לסבה זו לפי שהחרטום
 או הפי' אינו ל' החורה ע"כ :

(*) הוצאה לנעל סי' ע"א ע"ש :

עראי יהא פטור עליה קמ"ל וע"ז הקשה רב כהנא מה בין זה למנופת הכזית פי' מסיר כסוי פי' הכזית שהיא מחוברת לה בטעם או בגבסס' שמותר ופריך רבא זה חיבור וכו' כלומר חפירת מעליה זו עם בית האזרח חבור יפה הוא שכן דרך כל החיטין ואפילו היתה אותה החפירה דרך עראי ואינה מחזקת כ"כ שלא חתן דבריד לשיעורין אבל חיבור המנופה לחזית אינו חיבור כלל שאין חיבור החרס חיבור חלל ח"כ שדרך ונהיה כולו גוף שזה ע"כ. (מפי' מסכת שבת לה"ר פרחיה בר נסים ז"ל שחבר שנה ה' ז' לזירה):

פ"י עוד כתב הרב הל"ל ח"ל. ואומר הרמב"ם ז"ל בפי' למסכת שבת יש להקשות אמאי המסכתא את האבן אינו חייב משום מחתך וחירץ משם רבו הר"ם ז"ל דלא מחייב משום מחתך חלל היכא דלא קעביד מלאכה בגוף אותו דבר שרץ לו כגון מחתך בעור דלא קעביד מלאכה בגוף העור שרץ לו חלל קוץ ממנו חתיכות ומרחיקן מעל העור שרץ לו אבל בגוף העור שהוא נרץ לו לא קעביד מעשה לאפוקי מסכתא בלבן שהוא עושה מלאכה בגוף האבן וחופר בה ומשנה פניה כדי שיהא נכונה לעשות עליה אבנים אחרות בצנין שאינו חייב חלל משום חתך בפניו וז"ל שאם היתה האבן נכונה ופניה שוות ויש לה קרומה יולאה לכאן ולכאן וסיתת אותה בשבת שהוא חייב משום מחתך דדמי למחתך העור כמו שאמרנו. ועל דרך זה מפרש המגיד ראשי כלונסאות של ארץ שחתך ראשיהן והרחיקן ולא עשה מלאכה בכלונסאות גופן ע"כ:

פ"ב עוד כתב הרב הל"ל משם הרמב"ם ז"ל והטעם דחייב על כבוי גחלת של עץ ופטור על של מחתך עיקר טעם דבר זה כי כל דבר שחלחלו אש וכשיכבה ישנה להעשות פתח זהו הכבוי האסור מדאורייתא אבל גחלת של מחתך שחלחלה מחתך וכשתכבה עוד היא מחתך אין כבוייה מן החורה לפי שאין זה כבוי שאין גוף האש נחליה בבחל חלל הבחל הם היה ועכשיו אחר הכבוי הוא בחל זמן ע"כ:

ע"ש זה הקידוש שאומרים בבית הכנסת על היין בשלא יהיה שם אורחים שאוכלים בליל שבת צ"ה ואין שם אדם אוכל צ"ה או היא ברכה לבטלה ע"כ:

הל' ש"ע פ"ב היה שבע וכו'. גליין בצמרא האוכל אכילה גסה ב"ה פטור ופי' רש"י ז"ל כגון שאלל בליל י"ה מן לחלחל הלילה שעדין היה שבע וכו' ופי' כן שאילו ב"ה עצמו חלל אותה אכילה גסה ליחיד משום כחוצת

שהיא מעשה בהכרח כגון מי שסגר פתח ביתו וזהו שם צבי שהוא לא כיון לזרז צבי חלל שהלילה נעשית בהכרח אבל מלאכה שאל"ל הוא מחזקין לגוף המלאכה חלל שאינו מחזקין לחליתיה (מיסוד הר"א הכסוד ז"ל בשם אביו הרמב"ם ז"ל):

ע"ש בהלכות שבת ורמיהו לעורר אותך ועל מה שיכשלו בו חמיד זה שנתפרסם חיבור החיטת הכלי השרוי פרסום לא יפלא משום אדם והרבה מהפחאים כשיפול על מלבוס וכיוצא בו טיוף ירחו אותו בחופן יעברו עליו המים או יעגעו אותו במים עד שיסור אותו טיוף ולא יסחטו אותו אבל יימחו אותו עד שייבש וידמו שאין בזה חיבור הואיל ולא יסחט אותו המלבוס או אותו הבגד זה כמו שיאמרו בדומה לו הקדמונים יציב בארעא וניורא בשמי שמיא הסמיטה לבגד השרוי נאסרה להיוות חלק מהכבוס ואף יצייר שיתר עגם הכבוס מפני שלא יסחט הכלי או הבגד המכוסם זה טעם מפורסם ועשיית מלאכה חלל שהעושים הדבר הזה שוגגים וראוי להשמר מזה ע"כ:

ע"ש צנין שבינת העבדים. ומי שיבין כוונת החורה וירדוף אותה לא ירבה לשעבד אותם ואפילו בדבר שהוא מותר כשאינת המים הרבים והעבודה הגדולה שבה עורה וקושי או לעורר אותם משנתם וכיוצא בזה לפי שהוא יחברך אחר למען ימות עבדך ואמתך כמון והבן מלת כמון שהיא צנין המנוחה. אמנם הכלל העבד או האמה ולייחסם בשבת הוא מעשה הפחאים שלא יבינו מכוונת החורה חלל מה שהוא גלוי ממנה מאלד והוא חיבור גדול חלל מי שמבין כוונת החורה:

פ"י דה' שבת והפתוח בית האזרח וכו' כתב הר' אברהם בנו של רבינו המחבר ז"ל ח"ל הוא מלחא פירשה אבא מארי ז"ל פי' דמסתבר והדין הוא פירושא דשמעיה מנייה בה מסתברא דהאי פוחא אורא אינו שיחזק מן הבגד מקום שיכנס בו האזרח במספרים או בסכין דדרך שעושים החיטין דהא משנה ערוכה היא כל המלקל ע"מ לחקן שיעורו כמחקן וחייב ומאי אחא רב ללמדנו חלל ודאי פי' הדבר כך הוא שהיה דרך החיטין כשגומרין הבגד ומתקנין בית האזרח שלו עד שיהיה ראוי ללבישה היה משיב המעליה שחזקה ממקום בית האזרח על בית האזרח ותופרה חפירת עראי כדי שיהא היכר שזה הבגד חדש ובעת שיראה בעל הבגד ללבוש אותו מסיר אותו הסומין שחפר בזה אותה המעליה ולובשו כד"ל שאלוה החפירה שהיא

חרושי הרמב"ם

לא פסל. ושמענו מפיו ז"ל ראה חוקה להאי סברה
בחרה מנמרה דסנהדרין פ' הנחנקין דגרסינן הכס הא
איכא לולב שערך מדברי תורה ופירוש מד"ם יוש בו
להוסיף וכו' ואין מפרשין לחכם עכ"ל:

פ"ד דהלכות ח"ת או בשמי חסבות וכו'. הרב לא
הזכיר בחסלה חסבות ויראה לי שחסר מן
הספרים ולשון ההלכה ח' שאל ואמר אומר שלא לשלול
מקקין לשלול והשולל מעשה צריך שיאמר מעשה אני
שאל. ויראה לי שזה שאומר שלא לשלול [אין] רצוני שלא
ישאלו אלא רצוני להשיב כמה שהם עוסקים ועל זה נכתב
הרב שמי חסבות:

ספר הבהים

פ"ו ועמ"ס הר"מ ז"ל המנהג מי שאינו חייב נדוי
כתב הראב"ד ז"ל שזה אינו כשאר דברים שמגדן
עליהם שאין ב"ד מגדן על דבר זה אלא זה שמדוהו
שלא כדן יכול לחדש מנבדו ושלו נדוי. נראה דעת
הרב שמדוי זה מפני כבוד המזונה שלא כדן וכ"כ ח'
מן הגדולים שהם לא היה המזונה שמדוהו שלא כדן
ח"ת אין נדויו נדוי אבל חכם מנהג מפני כבודו משא"כ
באחר ויש מי שאמר שאעפ"י שאינו ח"ת והוא שלא
יהיה ע"ה. ויראה לי שאין נדוי זה מפני כבוד המזונה
אלא מפני שזה המנהג עושה דבר שלא כהוגן שמעיש
מי שאינו בן עוגש וכו' הוא כשאר הדברים שמורה
עליהם אפי' קטן משראל ומפני זה מנהג אוחז הרמב"ם
ז"ל בכלל שאר הדברים:

ספר הבהים

פ"ו דהלכות ע"ז ועליהם נורת חמה. רבינו כתב בפ"ו
המשהגה שלא חסרו נורת חמה ולבנה אלא
כשעושים באורות ידועות לעובדיה אבל אם נמלא עליהם
נורת חמה בעיגול ולבנה בחצי עיגול אינו חסור. ובהלכותיו
לא ביאר מזה דבר ויראה לי הוביל והקשו בחלמוד
מר"ג שעשה נורת לבנה וודאי לא עשה אותה כדמות
עובדיה אלא כדרך שמייררים אותה על הלוה שמענו
שאפילו בדרך זה חסור ואפשר שכן דעת הרב ז"ל בהלכותיו:

ספר הבהים

ע"ש בלשון ושאר הכתובות מותרים. לפי המובן מלשון
הרב נראה שמותרים כולם אפי' באכילה אחר
שהולך בהלכות אחרות לים המלח: ספר הבהים
פ"ו דהלכות ס"ת אעפ"י שהוא כרוך במטפחה.
יראה לדבר שהרי במלך אמרו שלא יכנס עמה
לבית המרחץ ולא לב"ה וודאי כשהמלך היה מביאה
כרוכה במטפחת ותיק היה מביאה: ה' הפארי בקרית ספר
הל' צ"ח פ"ה מחליל מוהיל של עליה. גליון מלשון
הר"ם שמענו שא"ל להרחיק אלא לאורך הבגד

קמייחא. והרמב"ם ז"ל פי' אפילו ביום וכגון שאכל
חמלה הרבה מאוכלים שאין ראוי ולא היה לו חיוב
עליהם דהא האוכל אוכלים שאין ראוי לאכילה פטור
וקאמר דאם אכל אחרים מאוכלים הראוי לאכילה
אוחז אכילה היא גסה מפני שהיה שבע מאוכלים אוכלים
שאין ראוי ואינו נהנה באכילה זו כלל ולפיכך פטור
אפי' מאכילת אוחז המאכלים הראוי כיון שהם לו
אכילה גסה ואין בה הנאה כלל. וזה הוא לשון הרמב"ם
ז"ל היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאין ראוי
ואח"כ אכל אוכלים ראוי פטור שאעפ"י שזה היה ראוי
לרעב לא היה ראוי למי ששבע מה. ואחז השמעה היא
בטעות סופר ברוב ספרי הזמנים ואיך כך קבלתי אוחז
מרביתו ז"ל ע"כ. (משעה לזמנה) וכ"כ הר"ם המאירי ז"ל
בספר משיב נפש שחבר שוה היה גירסתו בספרי רבינו
נכתוב לעיל:

הל' ש"ט פ"ו אבל שחל שביעי שלו וכו'. רבינו ז"ל
חזר וזה לתקן ולכתוב שמיני שלו להיות ב"ט.
(כך מלאחי בחידושי משקין להר"ר חיים בר דוד ז"ל
חלמיר הרשב"א ז"ל):

עוד כתב ז"ל בח"ב מן הספר הב' ואמנם הכוונה
אינה אותה שקורין בערבי אל כרס"ה והיא
אוחז שחובסין בה הבקר אבל הוא גריד דומה לחטה
זכורו הרופאים ואמרו שהוא למטה ממדרגת החטה
ולמעלה מהשעורים ואמרו ששמו בלשון בבלי כ"ה וכן
חרגס אוגקלוס ע"ה והחטה והכסמח וחטיא ונתיא
ושמו בערבי אל על"ס. ושיפון הוא הנקרא בערבי אל
דוס"ר וזכורו הרופאים ואמרו שהוא דומה לשעורים.
ושבילת שועל נקרא בערבי סב"ל אל חע"ב איני
זוכר מי זכרו מהרופאים ממה שהגיע לידי כך ואלחם
יזכור זה התיק ויאמר שראה אותו עד כאן לשונו:

עוד כתב בהלכות פסח שהתק"ך דרש שאמר אביו
זלה"ה בפ"ו מהלכות חלה שהוא שיעור חלה
ושיעור עיסת הפסח שהוא קד"ח ואי מלרי בקירוב
מהמדות של מרים שבגל ויב"ה מהם י"ו קד"ח ע"כ:
ע"ש העיר על אביו ז"ל שהיה מעמיד עליו מלהחיר
המעצית ביום ר"ה לפי שהוא יום טוב ממ"ש
עזרה אכלו משמנים ושמו ממחקים וכו'.

פ"ו מהלכות סוכה ואם הוסיף או גרע פסול. גליון
הר"ר אברהם הכהן בן המחבר ז"ל כתב
בחסובה בלשון ה"ה. תקנו הספרים שלכם שכבר חזר
בו ז"ל ותקן הספר שלו בידו כך ואם הוסיף או גרע

(*) כאן חסר משנה אחת ותמלאנה לעיל ה' דמ"ט ע"ש:

הדושי הרמב"ם

נד

בשגמרו סימניו אמר דהוי ספקא ולאו בשלא שיה ולא גמרו סימניו ור' מתיר בגמרו סימניו בדהוי וסימניו סבירא בהרייחא דכתיבנא לעיל. מיהו משמע מוסיף דשמעתא דפ' מילה דרשב"ג כללא קאמר דכל ששה ל' יום הוא דלמינו נפל הא לא שיה ספקא הוי אף על פי שגמרו סימניו ואפילו לא מולד לח' ודאי אלא שיה ספק בן שמונה או בן שבעה או בן חשעה :

הריב"ש א"א ביכפות

שבח פ"ב מכה בחלל גופו וכו'. גליון חולי השינים נסחפק לחמטים אם הוא נמכה של חלל ויש מי שפוסק בזה להקל מפני שספק נפשות להקל. ויש מי שמחמיר בזה והראשון נראה וכן דעת הרמב"ם ז"ל במ"ש בין בפיו :

מספר דברים

ע"ש וכן כל חולי שהרופאים וכו'. גליון מכת חרב בכל מקום שהיא מחללים עליה אם השבח ויש מן הגדולים שכתב שכן הדיון בכל פלע מכת אבן או דבר אחר שהדם יולא ממנו שהסכנה היא מפני הדם וכן אצבעות כמין עגבה אדומה או שחורה שליו המה הוא ומחללין עליו אם השבח וכן שחין הנקרא סמט"א הכל בע"ז פ"ב ורבינו לא ביאר מאלו כלום. ויראה לי שלא ביאר אלא הדברים שנאמר בהם בביתור שא"ל אומר ושאר הדברים כלל במ"ש וכן כל חולי שהרופאים וכו' ע"כ :

מספר דברים

פ"ב דשבת לאכול ממנו בשר חי וכו'. הוא אומא הנאמר בגמרא ויש מי שביאר בלא מליחה ואומר שכן דעת רבינו שאם ימלחו הרי הוא כמחוק ומכאן הם מוכיחין שאין בשר לגלי צריך מליחה :

מספר דברים

אין עושין מדורה לחולה וכו'. מדברי רבינו נראה שאין עושין מדורה לחולה אפילו יש בו סכנה ויראה לי שדעתו כי שאני להחם לו חמין שהוא לזורך גוף החולה להשקתו או להרחיקו ודברים אלו הם רפואה לחולה אבל המדורה אינה רפואה אלא לחיה או למקוץ דם וכן יראה מן הגמרא. מ"מ יראה לי שאם יאמר רופא שצריך לעשות לו מדורה כדי לרפאותו עושין לו :

ספר דברים

פ"ג מותר להחמיל וכו'. לא ביאר רבינו אם מותר לחת החטים לחוד הריחים של מים מע"ש וי"א שמוחר שאין לו איסור שביחת כלים ויש אופרים מפני שהריחים משמיעים קול בשבת ואעפ"י שלא נאסר השמעת קול אלא בקול של שיר דבר זה הוא אסור מפני שהוא פרוס גדול והשומע סובר שהחמיל בשבת.

14*

לא לרחבו. ויש מי שכתב שצריך להרחיק מלא גדול ברוחב הבגד ובאורו וכן המנהג ע"כ. מספר דברים

ע"ש היה החוט כפול מח' חוטין וכו'. גליון שמעתי מפ"ר עורר החמני שרקדק רבינו בלשנו לומר כפול מח' חוטין שכן המורה מן המוצרר כדי שיהיו כל חוטי הד' כנפות רכ"ו רמו לכפיה הסיוח וכשר הדבר לעשות כן הואיל וילא מפיו ז"ל :

שייך ללשון הראב"ד ואין אומר מה שזכרתי וכו'. גליון ח"ל הראב"ד ז"ל בחשונה דע כי הגאונים פרשו וסדרה על ה' קשרים וג' חוליות ושיעור חוליא ז' כריכות בין הלבן והחלל שמאריכין החוט הא' כשיעור ג' הקפות של גדול ומומנו כורכין ועושין ד' כריכות ומיחין חלק בין כריכה לכריכה ואחור חלק הוא מקום החלל צומן שהיה. ומאלו ד' כריכות וג' חלקים בייחסם וזהו שיעור חוליא וע"כ אמרו במנחות כמה שיעור חוליא כדי שיכרוך וישנה פי' בחלל ושמחמיל לכרוך מחמיל בלבן ומסיים בלבן נמצאו ז' כריכות ד' בלבן וג' בחלל וע"כ אמרו הפוסק לא יפחות מו' והמוסיף לא יוסיף על י"ג ומאי ז' ומאי י"ג כריכות והם חוליא א' ועושין ה' קשרים ג' למעלה וב' למטה ובין הג' לב' כורך דק דק ואין מניח חלק בין הכריכות ההם לפי שאין בחשבון חוליא ואין חוליא אלא מה שכורך בין קשר לקשר. הנה שדרתי לך מה שראיתי לגאון ז"ל ועשיתי לפני הרב אדוני חמי ז"ל ושמה מחד עליו וחורי הארך אשר אמרת בני חורין יאלו מן השמועה ולא ידעו חוק אופנה עכ"ל (והרב חמיו ז"ל שזכר הוא הר' אברהם אב בית דין ז"ל) :

ע"ש המשתחוה לבהמה וכו'. נראה דעת רבינו שהמשתחוה לבהמה נמרה פסול בין ללבן בין לחלל ויש מי שפסק שלחלל כשר שהרי נשחיה בלבעו ויש מי שפי' שאפילו ללבן כשר שהרי נשחיה בעוויים ופסק הרב נראה לנו עיקר :

מספר דברים

שייך להלכות מילה פ"א מי שזולד בחדש הח' וכו' עד אינו נפל. פסק בבן ה' בשעה ונגמרו סימניו כר' ורשב"ג דהוי ולד גמור ובשלא שיה ולא גמרו סימניו שהוא נפל ואסור לטלטלו אף לר' ורשב"ג ואין מלין אחרו בשבת דכתיבנא לעיל. מיהו לא מיבדיר לן מדבריו אם סובר דרבי ורשב"ג פליגי ופוסק כר' או אם סובר דלא פליגי כלל ומורו אהרדיה מיהו קא ליכא למימר דודאי ר' ורשב"ג פליגי בשלא שיה וגמרו סימניו וכדכתיבנא לעיל דאילו רשב"ג ודאי

חרושי הרמב"ם

פ"ד וכן חזר ודיר וסתר שהוקפו לדירה וכו' . גליון לפי שאלם לא הוקפו לדירה אעפ"י שדין כרה"י לענין חיוב שבת אין דין כרה"י לענין טלטול כמו שיתבאר :

ספר הבהים

פ"ז מפני שלא נחו המים . גליון וכתב הרשב"א ז"ל ע"ד רבינו ויפה כתב דגרסינן בפ"ק דשבת הכנים ידו לחזר וקבל מי גשמים והוליא חייב ואסיקנא אימא קלט ואקשינן והא בעינן עקירה וכו' עד מילא מי עבדי דמיא ולא אשכח לה פטורי אלא בקולט מן הגומא דמים ע"ג מים היינו הנחתן עכ"ל :

ע"ש אם נשאר מלך הפרה פס וכו' . גליון מלשון רבינו נראה שהוא מביא גדולי הנאמר בהלכה פס מכאן ופס מכאן . ופס ד' שאמר מפני שבלשון יס לא לא הגריו אלא פס א"י ומה שיש מן החימה בפסק הרב ז"ל כי לפי לשון נראה שהגדודין מתירין אפילו בפרה יותר מי' וגדודין הם משהו מכאן ומשהו מכאן ומה יועיל משהו מכאן ומשהו מכאן לפרה יותר מי' גם פס ד' לא יועיל אם לא תחמטע הפרה עד י' ואין לומר שכתב ר"פ בפרה יותר מי' די בזה שא"כ מלינו פרט חזר יותר מי' ובכמה מקומות אמרו שאין פרט חזר אלא ב' ואם דעתך לומר שפרט חזר הוא עד י' נשאר בו לחיים אבל בלחיים משהו מכאן ומשהו מכאן אפילו ביוחר מי' אינו אוסר א"ל כן לפי ענין ההלכה סוף דבר לא מלאנו בזה דבר שתחייב בו דעתנו :

ספר הבהים

ע"ש כעורה שהיא למעלה מן היס וכו' . גליון כתב הרשב"א ז"ל והרב משה פסק בלעזרה דלא בעינן למעלה מן המים אלא אפילו למעלה ממש סמוך ללעזרה אע"פ שבפ"ג דהל' עירובין פסק בבור שבין ב' חצירות כר"י דלר"ך לשקע ראשי הקנים טפח במים ויש לי לומר לפי דבריו דלא הנריך ר"י שקוע אלא בבור וכיולא בו שמן המחייה ולהלן לאיש א' ומן המחייה ולכאן לאיש אחר וכדי שלא ידלה משל חברו ממש להדיא אבל כעורה שעל היס שאפילו חוץ ללעזרה יש לבעל הלעזרה רשות בו כל היכא דאיכא היכר מחייה שרי ואפילו לר"י :

בת"ח ושם האריך

ע"ש בנ"מ ורבינו ז"ל כבר ביאר זה וכו' . גליון אבל בם' הבחים כתב שנראה מדברי רבינו שא"ל חקק בזו ולא מחייה . וז"ל שאין זה דומה למומער שהמומער הוא רה"י וכל מה שחתח המומער עד י"ט התחתונים הוא רה"י וי"ט התחתונים הוא כרמליה ונמצא מוליא כרמליה לרה"י לפיכך נריך לעשות מחייה י' שיראה

ויש מחכמי הדור שאומרים שרבינו מחיר דבר זה והכל נכלל במ"ס מותר להחמיל וז"ל כענת האוסרים : ספר הבהים פ"ג אין נוהגין את הפת לחזור עם חשיכה . יש מי שכתב שלא הלירו מוזן ג' סעודות אלא"כ קרמו פניה מבט"ל אבל לא קרמו פניה הרי הוא כחבשיל שלא בשל כל זרבו שאלם נסחו אסור עד מ"ס וי"א אעפ"י שלא קרמו פניה מבט"ל מותר לרדות למוזן ג' מפי כבוד השבת ושאיני חבשיל שאפשר לו בלא חבשיל וא"א לו בלא פת . אבל אם קרמו פניה מותר לרדות כולו שאין בדרדיית הפת איסור שהרי אינה מלאכה ובאפייית הפת לא נעשה איסור אחר שקרמו פניה מבט"ל . והאומרים זה דעסם שכן דעת רבינו ולא מלאחי מבורר בדברי רבינו שיהיה מותר לרדות אם קרמו פניה כי מ"ס מותר בל' להשיעונו שהפת מותר מפני שלא נעשה בו איסור ביטול . ויש מי שכתב שברדיית הפת יש בו קנה איסור אף על פי שאינה מלאכה ולא מלינו להתירו אלא למוזן ג' לפיכך אפילו קרמו פניה אין מתירין לרדות אלא למוזן ג' ועוד להחמיר :

ספר הבהים

פ"ה אבל שמש קבוע וכו' . גליון רבינו לא הביא מ"ס בגמרא ואם היה אדם חשוב מותר ולא ירדנו לסוף דעתו . ונראה מפני שנמלחו בל' מן החכמים שאמר אני אקרא ולא אטה וקרא והטעם מפני זה לא כתב אדם חשוב מותר .

ספר הבהים

שייך למ"מ פ"ו בל' ועוד אי מוסיף להקשות ע"ד רבינו וכו' . גליון ויראה לי לפי שיטתו בשני הפסקים האלו כי מ"ס בה' שי"ט הוא כשהוליאן אחר חוץ לחמסם של בעל הפירות אבל אם הוליאם בעל הפירות חוץ לחמסם אם הוליאן במזיד וחזרו אסורים לו עד מולאי י"ט שהרי עשה בהן עבירה : ספר הבהים פ"ה המקבץ דבלה וכו' עד וכן כל כיוצא בזה . יש מן הגדולים שכתבו שאין עמור אלא בשדה אבל מעמר עומרים בבית פטור וי"א כשאין מכוון לעמר בדרך המעמרים אלא שמעמר ערמה בלא כיוון פטור ורבינו לא ביאר דבר מזה ויראה לי שדעתו של מעמר ערמה בשבת חייב וכן נראה :

ספר הבהים

פ"ה יוני שובך וכו' . ומן ההלכה נראה דהלך יוני שובך ויוני עליה וכו' חייב . ואפשר שמ"ס רבינו ביני שובך ויוני עליה באותם שברשותו ומ"ס בהלכה ביוני שובך ויוני עליה באותן שמוסרין יורה . ספר הבהים פ"ה הלך לצי וכו' . גליון מן ההלכה נראה שאלם היה מולה מחמת עייפות חייב ורבינו לא ביאר זה ואפשר שדעתו שאין זה נקרא מולה אלא יגע :

ספר הבהים

לעולם בכל מקום שהזכירו פתח בקרן זוית. אלא הנכון ודאי מ"ש רש"י ז"ל ע"כ. וגם דחה שם פר"ח ז"ל ע"ש: ומבוי שאין בתים וכו'. גי' כ' הרשב"א בת"ה הארוך ח"ל והתימה מהרמב"ם שכתב מבוי שאין בתים וחצרות וכו' עד אז חזר א' ומשמע מדבריו שהוא מפרש בתים או חצרות וליתא דשמואל הוא דאמר הכין בפי' הדר דאפילו בית א' וחצר א' ולית הלכתא כוותיה במקום רב. ועוד דהא אסיקנא הכס דהדר ביה וגם הוא ז"ל כתב בהפך מזה בפי' מה' ערוזין גבי מבוי שלא נשתתפו בו אם עברו חצרות עם הבתים עכ"ל: בס' א' מב' נחיצות:

ע"ש בת"ש בסוף ל' ב' כותלים ברה"ו וכו'. גליון ח"ל הרשב"א בת"ה הארוך וכו' הרב משה ז"ל כחנייה דמזרחי. ראויה לזכור אעפ"י שאין נעלות אלא שאני חמה במקצת דבריו שכתב שצריך ב' דלתות ח"ל שכתב וכו' ודלתות מכאן ודלתות מכאן ל"ל כשנגס דלת מכאן ודלת מכאן חנייה אליבא דב"ש היא אבל לב"ה דלת מכאן וכו' מכאן סגי מ"מ שמענו מדבריו שהלכה כחנייה וזה נ"ל עיקר. עוד כתב ח"ל עוד יש לדקדק מדבריו במקום זה שהוא פסק כר' יוחנן במחילת דבקיעת הרבים מבטלן ואין מדינה נעשית רה"י אלא"כ יש לה דלתות ונגעלות בלילה וכו"ש בפי"א מהלכות ערוזין ובהלכות שבת כתב דלון בקיעת הרבים מבטלת שך כתב האורח לבין הפסים חייב ואפילו היו הרבים בוקעים ועוברים לבין הפסים לא בטלו המחילות והרי כן כתב שהרבים בוקעים בו. זה חומה שזה כר"ל דאמר כן הודיענו וכו' והרי הרב ז"ל מוכח שערך לבי חרי לר' יוחנן דירושלים ולר"א דהאורח לבין הפסים. ואולי הרב ז"ל סבור דר"י ור"א חרמייהו בחדא שיטתא קיימי וחרמייהו כאן הודיענו וכו' גס קצת ספרים מלאחי כתוב בהם גרסא זו כאן הודיענו ולא ס"ל והא' ר"י ירושלם וכו' אלא כאן הודיענו וכו' וא"ל להלום גירסא זו ע"כ:

פי"ו כתב הרב המחירי ז"ל במדשויו ח"ל ועיקר הדברים נפסק הרמב"ם ז"ל דלחי של אשרה כשר וקורה של אשרה לא. ועם הדבר ומה שהכל חלוי עליו הוא בפי' כחתי מכתח שאינו כמו שהבין הראב"ד ז"ל ושאר המפרשים שיהא כמו שאינו אלא כנפרך ולא דבר שלם וא"כ בלחי הגע עצמך שיהא חל עפר הואיל וגבוה י"ט ה"ז מועיל אבל בקורה דבעין שמהא חזקה לקבל אריח אילו חשבת ליה כנפרכת לא הו"א חזקה ופי' נכון הוא. וכן באחרונא ולולא אילו נחשבים כנפרכים

כאלו המחילות מגיעות עד המים וכאלו המים מובדלים מן המים וכן חזק רה"י אבל בספינה כל מה שבאוויר הים עד שפת דופן הספינה הוא כרמלית ואסור להכניס מן האוויר ההוא חזק הספינה לפיכך נר"ך לעשות דף ד' יולא מן הספינה ופחות מד' בחודי הספינה אבל כשהוא ד' חולק רשות לעצמו ובדל מן הספינה ואינו רה"י שהרי אין לו מחילות ולא כרמלית ג"כ שאין לו מחילות אלא מקום שמבדיל בין הספינה והים וכשהוא מולא מאויר הספינה על הדף אינו מולא מכרמלית לרה"י אלא למקום נבדל מן הספינה שהוא חזק אויר כרמלית וכשמכניס מן הדף לספינה אינו מכניס מכרמלית לרה"י שאין הדף כרמלית ואלא מאויר כרמלית שהדף מבדיל האויר ע"כ: פי"ו נחמלא מים ואפילו וכו'. גליון מ"ש הרב הוא על מה שנאמר בגמ' אפי' יש בעמקו יותר מב"ס וגו' לפי דעת הרב ז"ל שפי' כלו מלא מים והם עמוקים הרבה אם ראויים לתשמיש מותר לטלטל בכלו. והראב"ד ז"ל ביאר יש בעמקן במקומן ולפי שאין המים עומדין אלא בעומק קרא עמקן שם מקומן ונחמלא מים שאמרו לא שיהא כלו מלא מים אלא שרובו מים. וראויים לתשמיש שאמרו ביאר רה"י שראויין לשתייה שאין לך דירה משולה מוה. וכתב הרשב"א ז"ל ביש בעמקן. י"ט וכו' ככתוב במגיד ויראה לי שאין הנדון דומה לראיה שאם אמרו ברה"ה שחשמישו בהילוך וכשהוא פחות מ' מהלכין בו ועפ"י שמהלכין בו ע"י הדחק שמו הילוך לא נאמר כן בקרפף שחשמישו לדירה אם יש בו רקק מים אפי' אינן עמוקין י' אם אינן ראויין לתשמיש נחבטל שם דירה חמנו:

ספר הבתים

ע"ש על לשון מ"מ בל' וזוהי פתח שאמרו וכו'. גליון ח"ל הרשב"א בת"ה והראב"ד ז"ל פי' מן הגד ששעה הפתח ללד הכותל ממש ולא באמצע המחילה ומשום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן פי' הר' משה ז"ל. ואין פירושה מחזור מכתה טעמים דכי דייקה הכס בפי' דערוזין גבי נעך ד' קוידסין ומתח וזמורה ע"ג לא אולא כהאי פירושא כלל ועוד דאם איחא עשה זורח פתח בקרן זוית הו"ל כלישנא דאמרי בכלל מחילתין דערוזין ועוד דפתח מלד הכותל עבדי ועבדי אינשי. ועוד דהו"ל בה טעמא משום דלא עבדי לה אינשי כדאמרינן.

חרושי הרמב"ם

פכ"ה שאין עושין גרף ש"ר לכתחילה. גליון מ"ש שאין עושין וכו' שב עמ"ש למעלה אבל אין ראוי לרמזה אין נוחתין:

ספר הבהים

ע"ש וכו' וכו' אח הכל וכו'. גליון לפי דעת רבינו נראה שאעפ"י שעזרן עליו בין השמחות מותר לטעלו כשירדו מעליו. ורוב הפוסקים כתבו שאם היו החרגולים על הכל ע"ש ב"ה אעפ"י שאין עליו עמה אסור לטעול הכל שהרי הוקף לב"ה. ופסק רבינו נראה לנו עיקר:

ספר הבהים

ע"ש היו זה חלקן וכו'. גליון דברי רבינו סתומים במ"ש אסור לטעלה מפני כבדה כי אם האיסור הוא מפני הכובד מה לנו ולחלקן. ומה ש"ל בזה כי עיקר האיסור בגדולה מפני הכובד ולא נקט חלקן אלא להשמיטנו שקטנה אעפ"י שיש זה חלקן מותר. והר"ב השלמה פסק שמורה שיש לה חלקן אפי' היא קטנה אסור לטעלה ואם אין לה חלקן אפילו יטעלה ב' בני אדם מותר לטעלה ופסק רבינו ל"ל:

מספר הבהים

פכ"ז יש לו לאדם לקדש על הכוס וכו'. גליון נר' מדברי הרב שזה יהיה סמוך לחשכה וי"א שמאחר י"א שעות חסר רביע ולמעלה יכול לקדש ולהבדיל אבל לא קודם לכן:

ספר הבהים

פכ"ח אור של בה"מ וכו'. גליון בגמרא ח"ר היו יושבין בבה"מ והביאו אור לפניהם בש"א כל א' וא' מברך לעצמו ובה"א א' מברך לכולן. רבינו לא הביא זה הפסק ואפשר שדעתו הואיל ונהנו לסדר הכל על הכוס אין מברכי' על האור לבדו בבה"מ. ספר הבהים
הל' ערובין פ"א וחומץ ומוריים וכו'. גליון לשון הרב קצר בענין חומץ כי מן ההלכה נר' ששיעורו כדי לטבל בו ירק הנאכל בשחי סעודות אלא שהדבר מובן מעצמו שכן דרך לטבל ירק בחומץ. ספר הבהים
במ"מ בל' וראיתי לרשב"א ז"ל שהביא הגירסא וכו'. גליון ח"ל הרשב"א ז"ל והרב משה ז"ל פסק בנותן את הערוב בבית שער דיחיד דליתו ערוב כרב ובההיא ד' בחים פסק כר"י. וללאורה נראה דבריו כסותרין זה את זה אלא שאפשר דההיא דנותן את ערובו בבית שער מייירי בבית שער שבארץ ומ"מ היה לו לר' ז"ל לפרש ולא לסתום דבריו ע"ש:

פ"ג היו זו בלד זו וכו'. גליון לפי ביאור הרב ז"ל נר' שכל שחי גומטראות שהן זו למעלה מו אין נר' ר' מושיל בהן שיהיו מערבין א' עד שיהיה בין זו לזו פחות מג' וכחב זה הרב ב' גומטראות שהן זו בלד זו

היו חסרים ודאי נפסלים. ומה הפי' הוציא הרב שמואל שמואל לסך הסוכה בלויסורי הנאה דלע"ג דהוי הסינוך כאלו נפרך מעלים דקים מ"מ לילתה מרובה מחמתה היא ולא משוין ביה חילוק אי הוי מדבר שלם או נפרך לחחיכות דקות כעפר הואיל ומומין הראוי לסך הוא ואין לחוש בזה. שנהנה מלויסורי הנאה בסוכה דמזאת לאו ליהנות ניתנו. והמ' וז"ו הק' שהרי מזאת לאו ליהנות ניתנו פירושו שאנו מחויבים לעשותם בע"כ ולא להנאת עצמנו הלכך בסכה בשעת עשיית המזנה שהיא השיבה יש הנאה לגוף מלויסורי הנאה דהיינו אל וכדאמרינן בזה. ע"ז שלא ישב חמת לל האשרה מפני שגופו הוא מתנהג. ומיהו יש פי' אחר במזאת לאו ליהנות ניתנו שאעפ"י שבשעת קיום המזנה איכא הנאה לגוף אין בפק כלום ובלבד שלא יהיה אחר עשיית המזנה ענו המודר הנאה ממעין א' בימות החמה אסור לטבול בו מפני שאחר שגורו הוא נהנה אחר עשיית המזנה ולפי' מותר לסך בלויסורי הנאה אבל לאחר החג אסור. ודברים אלו נכונים ומחודשים עכ"ל:

פי"ח קולמוס המגיע לראשי אצבעותיו. גליון מ"ש הרב לראשי אצבעותיו הוא קשר העליון הסמוך ליד ומן ההלכה נר' שהמזל קולמוס המגיע לקשר החתחון והוא קשר ראשון שבראשי אצבעותיו שהוא בספק חיוב מטעם ע"כ:

ספר הבהים

ע"ש היה בקסת וכו'. רוב ספרי היד כתוב בהן כך. היה בקסת כדי אוח א' ובקולמוס כדי אוח א' ובדיו הנשאר כדי אוח א' ה"ו ספק ע"כ וכן היא גירסת בגל ספר הבתים בספרי רבינו. גם כתב עוד נראה מדברי רבינו שאם הוציא על הקולמוס ועל הקסת פחות מכשיעור פטור אף על הקולמוס ועל הקסת כדרך שאמרנו המזל אוחלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי מפני שעיקר הוצאתו מפני האוחלין ע"כ:

פכ"א שאין טמיה בפירות. גליון י"ל שדעתו לומר שאין טמיה בדבר הספר אולם מאוכל לשון זה נמר מאוכלא דלפרת ואינו דומה למחתיך ירק שזה צריך לו כדי לבשל ולא לרסוק השבת והחרובין מפני שאין נאכלין בלא ריסוק אבל הדלועין והנבלה נאכלין בלא חיחוך ובלא ריסוק:

ספר הבהים

פכ"ב אבל כלי המוקף מחמת מלאו וכו'. עד אם הוצרך להם. מלשון הרב שמענו שאינו יתיר אלא לצורך גופו ולצורך מקומו אבל לא לצורך עצמו של כלי וכו' הרב בשל השלמה:

מספר הבהים

מחברו בחול יין ושמן ואין נוחן לו. ועוד דמה לנו אם בחול מקפידין כיון שעכשיו ערבו ולא הקפידו. והר"א ז"ל גורס בעו לה מינאי מאחמול אלא שפי' כיון דאי בעו לה מינאי מאחמול ולא יהבי להו השחא נמי אין הכוונה וזו גמור עכ"ל בח"ס. והוא ז"ל פי' זמין דבעו לה לומר פעמים שירצו ממני שהפח שאקנה להם שיאכלוהו ולא אפשר לי ליהנות להם מפני שאין היד משגת ליתן להם משלי וכיון שכן אין הכוונה וזו גמור ולא הוא שחוק:

ע"ש חזר שם לה שני פתחים וכו'. גליון נ"ך שדעת רבינו שמפני זה צריך להודיע בחזר של ב' מבואות שחובה הוא לו שאינו רוצה לנלוות דעתו להן שאינו חפץ בשיחוק ששחמפו בשבילו שמה מחוך כך יבא לידי חגור אחרת כלה דרכיה דרכי נעם ולא נתיבותיה שלום:

ספר הבהים

הל' ש"ע פ"ג לא ימלא וכו'. גליון מ"ש הרב לא ימלא וכו'. אינו נראה כן לפי ההלכה וכו' ואולי מ"ש ימלא אינו מילוי דוקא אלא כל נתינת מים בכלי כל מקום המים נקרא מילוי ע"כ:

הל' ש"ט פ"א בני החיל וכו' במ"מ וכ"פ רש"י ז"ל ועל כן הק' ע"ד רבינו וכו'. גליון י"ש מחרצין

חליבית דההיא דעיסת כלבים קאי דבזמן שהרועים אוחלין ממנה וחפית ב"ט והסח ודאי אדעתא דכלבים קא אפי לה ומותר כיון דחזו לרועים והכלבים אפשר לפייסם בנבלה כ"ס הכא גבי הזמנה לגוי שיהא מותר דודאי מה שיבשל לגוי חזי ליה. ולא קאי שפיר מחרי אגזי חרד דאי קאי אעיסת כלבים הל"ל האי ופליגא תקמי הק' מלתא דבני בגא ועוד דהא חזיק ליה לר"מ ז"ל שהוא פסק ג"כ ההיא דעיסת כלבים ואי קאי האי ופליגא עלה ה"כי פסיק לחרייהו. והפירוש הנכון מ"ש הר"ב ההשלמה דהאי ופליגא קאי אהא דשמעון החימי דחזיק דשחט העגל לבולשת ולמה שחט אותו להם ויתנוהו להם במתנה כשואב חי והם ימייחורו ממלא שעשו מלאכה בשביל הנוגים והיינו ופליגא דריב"ל דאמר אסור להזמין מרה שמה ירבה בשבילו לפי שאסור לעשות מלאכה בשביל גוי. ומדגרסין ח"ר קאי שפיר האי ופליגא אההיא דשמעון החימי דאי קאי אההיא דבני בגא הל"ל האי ופליגא מקמי הק' ברייתא דשמעון החימי גס אפילו כי גרסי' מחיבי איח לן לפרש האי ופליגא אהא דשמעון החימי אך לגירסא אחרת הוא יותר מבואר ע"כ:

מספר ש

וה"ס ב' מחטראות שהן זו כנגד זו אלא שאין בשוה שאין נסר מועיל בהן:

ספר הבהים

במ"מ ב' וכן היא הנסחא האמיתית וכו'. גליון ו"כ בעל ס' הבחיס וז"ל ויר' לי שראוי להיות שם אם יש באורך המיעוט ד"ט כי כשמעט גובה הכותל מ"י ויש בלוחו מיעוט רחב ד' הרי הוא כסולס ע"כ: ע"ש פ"ג באר שבאמצע השביל וכו'. מלשון הרב לא נחברר שביל זה אם הוא רה"י או הוא כמבוי או הוא כר"ס. וכו' ששביל זה הוא כעין מבוי קטן ואילו היו המלחוח פחווחות לחוכו היה אסור זה על זה אבל כהן שאין תשמישן אלא ע"י אור אין אסורים זה על זה:

ספר הבהים

במ"מ אבל ראיתי לרש"י וכו'. גליון ח"ל הרשב"א ז"ל והרב רבינו משה ז"ל כחב דלטלטל מספיה לספינה אסור אם חזרו וקשרים במזיד ואינו מותר אלא כשחזרו ונקשרו בשוגג. ודברי חזקיה הם דא"כ מאי חזרו להחזיק הראשון דקמי' בברייתא ע"כ: פ"ד חמשה שבו וכו'. גליון לא נחברר לנו מ"ש הרב ח"ל להוליך ע"י חמשתן אלא ככר ח' אם ר"ל שה' שערבו יחד בחזר ח' ורצו לערב עם חזר אחרת ח"ל להוליך ע"י חמשתן אלא ח' ובא להשמיענו שא' נעשה שלח לכלן:

ספר הבהים

פ"ה ח' מבוי מבוי שרגיל להשחוק וכו'. גליון לפי מ"ש רבינו בואת הפסקא ומ"ש להלן בענין אשחור של אדם מערבה לו שלא מדעתו נ"ר שואת היא שיעתו שמי שרגיל לערב עם בני המבוי כבר הכנים עלמו בשיחוק עממן ושוב אינו יכול לערב על ידן אלא נוטלין אותו בע"כ וא"ל ליעול רשות מב"ד כדאם שוטל נכסיו כשמואלן ברשות אחר וא"ל רשות. אבל אם אינו רגיל אין כה בידם ליעול ע"כ בלא ב"ד אלא כופין אותו בב"ד כדרך שעושין בשאר תביעות שבין אדם לחברו ואין אשחור של אדם מערבה לו בדרך זה כיון שגלה דעתו שאינו רוצה לערב עממן. אבל בסתם אשחור של אדם מערבה לו שלא מדעתו אעפ"י שאינו רגיל וברגיל אין ספק שאשחור מערבה לו אעפ"י שאמר איני מערב עמכם הרי הן עומין ויעולו ע"כ:

ספר הבהים

ע"ש במ"מ ב' אבל רש"י ז"ל פי' וכו'. גליון ח"ל הרשב"א ז"ל זמין דבעו לה ולא אפשר למיחבא מהלייהו וי"ג זמין דבעו לה מאחמול ולא אפשר וכו' וכן נראה גירסתו של הר"ר משה ז"ל. ואינו מחזור דאפילו מקפידין על ערובו הוי ערוב וכדל"י ב"ה ועוד דאין לך לעולם ערוב ושיחוק דמה פעמים מבקשים איש

חרושי הרמב"ם

ש"ש השוחט את התרנגולת וכו' . גליון הא דמיא
השוחט את התרנגולת ומלא בה ציגים גמורות
מוחרים לאכלם ב"ט פירשה רבינו אפרים ב"ט דעלמא
אבל ב"ט דאחר השבת אסורות דלילמא מאחמול גמרו
ואין שבת מכינה ל"ט . ומאי דאקשי' ואם איח' נגזר
משום הכך דמחילין ביומיה פי' הכי כלומר כי היכי
דגוריקן בבינה שזולד ב"ט שהיה לנו לומר שהיא
מוחרת דמאחמול נגמרה שהוא חול וחול מכין ל"ט
ואפ"ה אסרינן לה משום שבת אחר וי"ט ה"ל בציגים
במעי אמן ב"ט דעלמא נגזר אטו י"ט שאחר השבת
שכן אסורים שמאחמול נגמרה וכן דעת בעל ההשלמה
כי כן קיבל מהרב אביו . והב"ה כתב דאפי' אחר השבת
שרי דה"ל כאלו מאיבירה ופי' הכי ואם איחא וכו'
כלומר סתמא קחני ואפי' ב"ט אחר השבת ואם איחא
ב"ט אחר השבת בציגים גמורות במעי אמן אמאי הס
מוחרות נגזר במעי אמן אטו דמחילין ביומיה והשחא
ליכא גזרה לגזרה דאי לא מפרשינן הכי הוי גזרה
לגזרה . והרמב"ם ז"ל כתבה סתם משמע דס"ל שאפי'
ב"ט אחר השבת מותרות וכו' דליכא לחימר דאיחא
בהו משום הכנה כיון שלא נולדה שהלילה היא ההכנה
ולא גרעא מנוף התרנגולת שהיא מותרת ור"ח לזה
מאי דאמרין בגמרא ע"כ ל"פ אלא בזולדא אבל במעי
אמן ד"ה מותרות משמע דכל זמן שהיא במעי התרנגולת
מותרת וליכא למגזר משום הכך דמחילין ביומיה
דמלתא דלא שכיחא היא ע"כ :

מספרש

ע"ש ב"מ וכסס שאסור לאכלה וכו' . בסופ' בל'
וכ"ל מדברי רבינו וכו' . גליון מל' רבינו משמע
דאזדאה קאי שכתב ואפי' נתערבה באלף ור"ל ההיא
שזולד ב"ט שהרב לא הוכיח ספקא כלל וכ"ל
מהירושלמי דאזדאה קאי דקחני אפילו למ"ד ספק הכן
מותר מודה בנתערבה שאסור דספק הכן הוא כגון
ספק היום נשרו ספק מאחמול ברם הכא שאלת אסורה
והיא מוכחח על כן משמע שיש שם אחת שהיא
אסורה בודאי . גם משמע מהירושלמי דספקה הוא
ספק הכן ע"כ :

מספרש

ע"ש יתעסקו בקבורתו הגויס וכו' . גליון כתב הר'
אשר דדוקא בקבורתו וכל דבר שיש בו מלאכה
אבל לעטלו ולהוציאו מן הבית עושים ע"י ישראל
מפני כבוד הבריות שדומה ל"ת . וי"א שכן דעת רבינו
שכתב בקבורתו ולא מלאחי לזה ראייה מבוארת שהטעם
וההוצאה הכל מוצרך קבורה הס' . והראב"ד ז"ל כתב
שאסור לישראל לעטלו ולהוציאו וכ"ד הרמב"ן וכתב

ספר הבית
פ"א שני י"ט אלו של גליות וכו' . גליון וכו' יתמא
ג"כ בכל מוקלה שאסור בראשון שיהא מותר
בשני כגון חמרי דעסקא . וי"ל שר' יהודה לא אמר אלא
בצי ביהא שא"ל הכנה לפי שהלילה היא ההכנה שבתחלה
קודם שחלד איחא בה מוקלה ועכשיו כשחלד הוכנה
ואסורה בל' שזולד אסור בראשון וה"ל בכל מוקלה
אם הוכן בראשון מותר ב"ט וכן דעת רבינו שכתב
לפיכך דבר שהיה מוקלה וכו' . אם הכין אותו לב' ה"ל
מותר ומ"ס אם הכין אותו שבת אל המוקלה לפי שהלילה
היא ההכנה כמו שכתבנו והוא שכתב א"כ ביה שזולד
בראשון חאלב בשני ולא אמר שיכין אותו למחר משמע
שא"ל הכנה . עוד כתב חיה אז עוף וכו' דבר המחזיר
וכ' גם כזה לא הריך הכנה משמע שהרב ז"ל הפרש
בין מוקלה למוקלה דכל מוקלה שלא נודע לאיש הקלחאו
עד י"ט מדמה ליה לזולד וא"ל הכנה כגון חיה אז עוף
שיצאו ב"ט שזה המוקלה נולד ב"ט כגון ביה והלילה
היא ההכנה וכן דבר מחזיר לקרקע שנקר בראשון
א"ל הכנה כיון שמאמס לא אחקאי והיום נולד לו
המוקלה והוא כשנקר כי בחסלה לא היה אסור קודם
עקירה משום מוקלה כגון חמרי דעסקא אלא מפני
שאסור לעקור דבר המחזיר ועכשיו כשנקר אסור משום
נולד שהעקירה היא הלילה והלילה היא ההכנה וא"ל
הכנה אחרת לאכול למחר אבל חמרי דעסקא שמע"ט
לריך הכנה אם יראה לאכול יום א' כיון שעומדים
לסחורה ולא לאכילה לריך נמי הכנה יום א' אם יראה
לאכול מהם יום ב' ובלא הכנה אסור וכגון זה המוקלה
אחר הרב אם הכין אותו לב' מותר . אבל ביהא וסיה
ועוף שיצאו בל' או דבר שנקר מן הקרקע א"ל הכנה
כמ"ש דכל אלו נולדו ב"ט וגבי נולד לא בעינן הכנה
כך נר' דעת הרב ז"ל וכך אנו מזהים בבינה ובדורון
מן הגוי בדבר שנקר ביום א' מן המחזיר שאנו אוכלים
אותו ביום ב' בלא הכנה ע"כ :

ע"ש כיון כל כיוצא בבינה . פי' כגון עשים ששבת
דאינו נשרו ב"ט אסורים הלכך אם נשרו בשבת
אסורים נמי ב"ט אבל בגל שזולד בשבת מותר ב"ט
דשבת וי"ט ב' קדושות הם שאילו היו קדושה א' דין
הוא שיהיה אסור ב"ט שלא יחכן שיהא מקלח היום
אסור ומקלחו מותר ומשום הכנה ליכא למשרי דבשלמא
בינה שזולד בשבת אסורה ב"ט שאילו לא נולדה בשבת

חרושי הרמב"ם

נו

הכרח מלשון ונחקו דקאמר רבינו דה"ל כחב למעלה וכן אפר שהוסק דמשמע בדיעבד וכן המכנים עפר מב"ע שכתב רבינו . וגרסין בנמרא אמר רבא הכנים עפר לכסות בו זואה מותר לכסות בו דס לפור דס לפור אסור לכסות בו זואה והרבנאי אמרי אפי' לכסות בו ד"ל מותר לכסות בו זואה . והר"ב בהשלמה פסק כרבא ואע"ג דבמסקנא לא אסרי כיון אלא משום החרת חלביו דמשמע דאפר כירה מוכן לספק החס ה"ק אעפ"י שהכנים עפר לבני אסור לכסות אח דמו משום החרת חלביו אבל לעולם מסתמא בין עפר בין אפר כירה דעתו לודאי ולא לספק ולפיכך אסור לכסות בו זואה מסתמא משום דהרי ספק אס תשרע במקום המיאוס לו או לא . והרמב"ם ז"ל נראה שפסק כהרבנאי אעפ"י שלא הביא זה בביאור שהוא ז"ל (נחב) בפ"ב גבי המכנים עפר ה"ל מוכן וכו' משמע לכלל דבר הוי מוכן ואפילו לכסות בו זואה שהוא ספק וכ"ל מההיא דרמי בר חמא דאסיק דאיסורא דכיון לא הוי אלא משום החרת חלביו דמשמע דמוכן הוא אפי' לספק והאיסור לא הוי אלא משום החרת חלביו ורבא הוא דס"ל דאיכא איסורא אחרינא בכיון והואו שאינו מוכן לספק ולית הלכתא נוחיה ע"כ :

פ"ג וכן אין גזוין וכו' . גליון הרב משה כתב שמחקין אותן בחספורת ולפי דבריו הכי קחמי אין גזוין את הירק בחספורת שלו אבל מחקין את הקורנס וכו' בחספורת ואינו מחזור צעמי שאליו כן היה לו לשנות אבל מחקין את הקורנס ואת העכביות כל' בירק אסור אבל בקורנס מותר ועוד דה"ל למחלי וגזוין את הקורנס ודברי ר"ש ז"ל כ"ל עיקר :

פ"ג אין מלבנין האבנים וכו' . ה"ל לרבינו ז"ל לכתוב החדשים כי הישנים מותר ללבן ואין מי שיחלוק בזה . ואפשר שזה נקשר עם תמור וכירים חדשים שהזכיר למעלה ור"ל וכן נמי אין מלבנין את האבנים החדשים ור"ל האבנים הרעפים שהם כמו אבנים ע"כ . עוד שם גליון שמיני שם אין מלבנים את הרעפים וכו' ואוקימ' בחדשים ואר"י מפני שצריך לבדקן וא"ל מפני שצריך לחסמן כלומר שצריכים היסק ראשון כדי שיחקשו וזוה הס נעשים כלי ואסור לעשות כלי ב"ט ואפילו לצורך אוכל נפש שהרי אפשר לו מעי"ט והרב משה ז"ל פסק כלשון זה האחרון ונראה שפסק כן מפני שאל ר"י מר"א דאן דחק דרסה או טרפה לכולל וכו' אפילו שהתה מע"ל צריכה בדיקה מהו לשחטה ב"ט וכו' והדר ליה חיינא וכו' וא"ל ר"י אן מפני שצריך לחסמן מחתין לה

ומולדה ב"ט אסורה עכשיו מי גרס לה שהיא מותרת לידה שבה ואין שבת מכינה ל"ט אבל עגל שאם מולד ב"ט מותר אין כאן הכנה כלל ע"כ :

פ"ב אלו ואלו אינו נוטל וכו' . גליון במשנה ובה"א עומד מעי"ט ואומר זה זה אינו נוטל ופירשו עופות של חלון זה ושל חלון זה ואין כן דעת רבינו אלא זה זה אלא פרוחין קאי שאם כפרושם מזה ומזה הוי ליה למימר :

הרב ישמעאל בן חבטון ז"ל

פ"ב ממפרש בכ"י ח"ל ע"ש בר' הירא"ף ז"ל הא דאמר רב מרי בריה דרב כהנא בדיק בקינה של חרענולא מעי"ט ולמחר השכים וכו' והשמועה ההיא דער כמה וכו' . והרמב"ם ז"ל לא הביא מזה כלום נראה שהוא סומך על הכלל הידוע לפסוק הלכה כחייבא דאמרי ועל הא דר' יוחנן אמרין אליבא דרב א"ל מאי עס יציאתה נמרה עס יציאת כולה אין עס יציאת רובה לא לאפוקי מדר"י וכו' משמע דהא דרב מרי ליחא ודך ברייתא דכל שחמישו ביום וכו' כיון דלא אישכחא אלא כדאוקמא רב מרי לדעת ר"י נראה דלא דייקא היא והיא דלא כהלכתא ואולי הרב ז"ל ידע זה מדרך הטבע ע"כ :

ע"ש והבא בשביל ישראל זה וכו' . י"א שבתחום ג' פרסאות שהוא מן החצורה כיון שהוא מוקף מחמת איסור חצורה אסור אפילו לישראל אחר ואחר שהרב לא חילק נראה שאפילו בתחום של ג' פרסאות והטעם שאין מוקף אלא כשהאיסור בגוף הדבר עצמו אבל כאן כיון שאליו היה שם הישראל היה מותר לאכול מאותם פירות אינו אסור אלא משום שמה יאמר לו כך והבא לי לפיכך מותר לישראל אחר :

כפר חבתיים

ע"ש מי שהיה לו דקר נעוך וכו' . דע שדקר נעוך מותר לנחקו לכתחלה ב"ט ואע"ג דלגבי שבת אסור לכתחלה כדאמר רבא וכו' שאני הכא דאי לא שרית ליה אחי לאמועני משמחת י"ט והיינו דאמרינן בנמרא גבי כיו ולכסיי בדקר נעוך אלא דבדקר נעוך שומטין לכתחלה . וכ"ל דעת הרמב"ם ז"ל שכבז ה"ו מכה בו ומטלטלו מדקאמר ומטלטלו משמע לעשות בו כל זרכיו וכ"ש כיסוי שמוחר לכתחלה לשחוט ולכסות בו . ומ"ש הרב ז"ל ונחקו משמע בדיעבד ל"ד דאפילו לכתחלה נמי מותר שהרי הוא ז"ל כתב בפ"א כל שאסור בשבת בין שהוא דומה וכו' עד א"כ היה בו צורך אכילה ואין לו צורך אכילה גדול מזה שהוא אינו יכול לשחוט א"כ כסה את דמו וכיון דבשבת פטור וכדאמרן ב"ט מותר לכתחלה לצורך אכילה ואין

חרושי הרמב"ם

מע"ט הא לאו הכי הוה שרז ללא עדיף מוליד
ממעצור ואופה למלאכות גמורות וינהו לאורייחא
ומותרות משום אונל נפס ע"כ .

ע"ש אין משחזין וכו' עד שמא יבא וכו' . כחצ הרשב"א
ז"ל אין דבר זה מחזור בעיני דא"כ אין לך מקום
שדרוש כר"י דאמר לכם לכל לרכסם וכדאמר בגמ'
מאן חנא בהשחזה אסור דלא כר"י וכו' . ור"ח אמר
דמילי מעלייחא וינהו למדרשינהו צפרקא ורב יוסף
נמי דאמר סבין שומרה וכו' משמע דהוה דריש להו
מלא אמר' החס ופליגא דר"ח . וכחצ סברו להחיר
בשפנמה צ"ט ובסוף דבריו כחצ שראוי להחמיר
למעשה כדברי רבינו ז"ל : עיין בת"כ .

ע"ש ז"ל הר"י בן חכמן ז"ל בחדושי . כחצ הרמב"ם
ז"ל אסור להראות סבין לע"כ צ"ט שמא חסיה
פגומה וכו' . יא לרבינו זה מסוף השמועה שאמרו ח"ח
רואה סבין לעמז ומשחילה לאחרים כלומר לע"כ שאין
לחוס שמא ילך ויחדנה שכבר הוא מושחזת וכיון שזודע
הל' שחיה אעפ"י שאינו חסס ילך וישחזט ע"כ :

ע"ש כלי שגומא צ"ט . גליון כלי טמא וכו' . מלשון
הרב שמעון שהכלים שגומא משום גיעולי גויס
צ"ט מותר להטביל צ"ט כדרך שאמרו בכלי שגומא
צ"ט ואעפ"י שצריך מלאכה להגלה העברה . הוחרה
לכל דבר שיש בו צורך י"ט . שהרי מותר להחם חמין
להדיח כלים הצריכים לו . וכן שמעון מלשון הרב ז"ל
שמי שלקח כלים מן הגויס מע"ט וצריך להטביל מטבילין
אוחן צ"ט שאין הטבילה בהם מן החזרה לפי פסק
הרב והגאונים :

ספר הבית

ע"ש הלוחא י"ט וכו' . גליון הרב משה ז"ל פסק
כרבה דמיחנה ליחצט . ונראה טעמו משום
דהלכה כרבה בר משה קמין ומחלה ואעפ"י שז"ל
שאין אותו כלל אלא במה שחלקו בבבא בתרא מ"מ
כל היכא דליכא רחיה טפי לחד מחבריה מסתמא
כרבה נקטין : וי"ס שגורסים רבא ואפ"ה יש פוסקים
כרבה משום דבחרה הוא עכ"ל הרשב"א ז"ל :

פ"ה וכן משאות וכו' . גליון מדברי רבינו נראה
שגורס ה"י דדרו בדוקא ב"א ולא דוקא
וכמ"ס בעל הערוך . ויראה שהוא מין ממיני המועות
שהרי לא חלה השינוי במנהגו של נושא אלא בדרשו של
משה :

הר"י בן חכמן ז"ל

פ"ה בד"א בנושא' על האדס וכו' אבל ע"כ בהמה
וכו' עד כדרך שהוא עושה בחול . חימא דהא
שרין לאדס היכא דלא אפשר שיעשה כדרך שהוא

ושחיק ליה ר"ל אלמא קבלה מיניה . ויש מי שפסק כל"ק
ומחייקין ריעוחא בין ברעפים בין בבהמה שדרסה או
טרפה בחול . ומסבירה לי כדברי הרב ז"ל דהא משמע
דר"ל נסיב ההוא טעמא דגרסין החס ח"ר א' מביא
את האור וכו' עד אר"ל הכל בקדרה חדשה עסקין
ומשום ליבון רעפים נגשו בה אלמא ליבון רעפים מפני
שמסממן הוא דאי משום טורה שלא לנורך בשבט לא
שיך ההוא טעמא כלל דאין הפרש בין מטלטל הבדוקות
למטלטל שאין בדוקות ואי משום שבודקן באור אין כאן
חיוב הטאה וכל המנינים כאן חייבים חטאת ואדרבא
כל שלא יכלה לקבל ליבונה פטור עליה וכל שקבלה
ליבונה חייב עליה משום מכה בפטיש שהרי גמרה להיות
כלי אלמא ליבון רעפים משום שצריך לחסמן הוא כן
נראה לי וכפי רש"י ז"ל :

הרשב"א ז"ל בת"ה

פ"ג אבל דקין את החבלין וכו' אבל מלה וכו' .
גרסין במרמא דכ"ע מיהא מלה בעי שינוי מ"ט
וכו' איכא בינייהו וכו' א"נ במוריקא ע"כ . הב"ה פסק
לחומר ואם ידע מאתמול מאי קדרה בעי בשולי אפי'
לחבלין בעי נמי שינוי ובמוריקא אפי' לא ידע צריך
שינוי והרמב"ם פסק כמ"ד כל החבלין כולן מפיגין טעמן
ומשמע אפי' מוריקא . נראה שהרב ז"ל דייק מהא דרב
סהיה מזה להטות למלה ולא לחבלין משמע משום דחבלין
לא בעי אלאוי ואפי' מוריקא וכן משמע מהרי"ף ז"ל .
הרי"ף ז"ל משמע דלא גריס בבהיה דשמואל ואפילו
מלה עממס אלא אפילו מלה דמשמע דמלה לא בעי
שינוי שאפילו במדוך של אבן יודוך דדרנו מיהו הטייה
בעי וחבלין יודוכין בלא הטייה . והרמב"ם ז"ל לא הביא
הא דשמואל משמע דס"ל דפליג אדרב דכל היכא דליכא
מלה אפילו עס חבלין בעי הטייה אן וכל לומר שהרב
ז"ל כחצ דין מלה כשהוא צפ"ע אבל אם היה עס
חבלין שא"ל שינוי ולא הטייה גם בצביל המלה שהוא
עממס לא בעיין הטייה והוא היכון . עוד כחצ הר'
הגוזר וז"ל קי"ל כרבינא דאמר דשפוד שללו בו בשר
מותר לטלטלו ולטול גמור מיד דהוי אקדק ברה"ה וכ"פ
הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל לא ביאר ואלוי הסך כיון
שהביא הדין דקדק ברה"ה ביה שבת בפט"ו ע"כ .

פ"ד אין מוסיפין את האש וכו' . גליון ח"ל הרשב"א ז"ל
אין מוסיפין את האור וכו' בגמרא פירש משום
דקא מוליד . והרב משה ז"ל כחצ בו טעם אחר מפני
שאפשר לו להוסיף מע"ט ואפילו לר"י לא החיר
מכשירין שאפשר לעשות מע"ט . ואפשר שדעת הרב ז"ל
לומר שכל עגמן לא אסרו מוליד כזה אלא שאפשר לו

נח

חרושי הרמב"ם

עושה בחול ומ"ש בהמה מאדם אם לא מפני חשש שמא יחזק וזמורה ושמא יבטיחוהו במקל ויוכל לומר דגורה שמא יחזק וזמורה לא היו אלא ברוכב ואם יש עליה משאוי חייב משום מחמר וזה ראה לומר רבינו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהיה מחמר ומש"ה שרי באדם כי לא אפשר בשינוי ובבהמה אסור ע"כ:

פ"ה ואין יוצאים בכסא וכו' הרב ז"ל לא הזכיר משום דבעיניו דס"ל דשניא דחיקא הוא ור"ן פליג עם ר' אחי דאמר ובלבד שלא יכחף דר"ן החיר לנחף אם רבים לריבין לו וכן החיר לאשחו מחמת שרבים לריבין לה וזה דמרי וזו וזמורה שהיו מחמשים ומפרש עממא משום דבעיניו או משום דחיקא דלבורא למחל דס"ל שאסור לנחף קאמר אבל אין כר"ן ק"ל שמחיר לנחף כשרבים ז"ל ומלח יוצאין בכסא שב אל הנושאים ר"ל יוצאים בכסא ללחם עליו איש הדרך לרבים כ"נ מלשון הרב ז"ל ע"כ:

פ"ה אין מוליכין את הסולם וכו' רבינו פסק כב"ה וכלי שנה בחמא וכחב גבי שבת אבל לא גבי י"ט משום שמחת י"ט ויש תמיהין עליו איך פסק כן וכפי מה שראיתי מפירושו בפירוש המשנה אין להמיה עליו לפי שהוא ז"ל פסק כב"ה דברה"י מותר דק"ל בכל דוכחא כב"ה וס"ל כרב גבי שבת אבל לא גבי י"ט דהך ל"ב נמי לא ס"ל כרב גבי י"ט משום שמחת י"ט והיינו דקסקיל וטרי האי ל"ב דמשמע דב"ה סברי כהאי חנא דאמר שוטחן בחמא ומשום שמחת י"ט שדבר מועט הוא להחיר ברה"י נבי שמחת י"ט אבל ברה"ה אסור מפני מראית העין שהרואה אומר להטיח גנו הוא צריך וראיה לזה דברה"י לא חיישין למראית העין משום שמחת י"ט מדאקשינן בגמ' גבי ב"ה מחירין אלמא גבי שמחת י"ט ב"ה לחומרא וכו' לקולא וכו' משמע דב"ה מקילין בדבר שיש בו איסור משום שמחת י"ט וזה ודאי כהאי ליטנא דאסר ברה"ה מפני הרואים והחיר ברה"י דלא חיישין לזה משום שמחת י"ט ולזה אמר אלמא גבי שמחת י"ט ב"ה לקולא דאי ס"ל כל"ק דשרו אפילו ברה"ה איך הך' דמשום שמחת י"ט ב"ה לקולא דאנא אחיינא דלא שרו ב"ה משום שמחת י"ט אך מפני דאמרינן עממא דמסתבר והוא דשובנו מוכיח עליו. אלא לאו ש"מ מדקאמר דמשום שמחת י"ט ב"ה מקילין ר"ל דאפי' בדבר שיש לחוש כגון ברה"י כרב אפי"ה מותר משום שמחת י"ט וכיון דק"ל דב"ה מקילין משום שמחת י"ט דהכי אסיקנא דמחלפת הטיעה ור"ל הא דדקר נעוך ש"מ האי ליטנא דל"ד היו הלכה דברה"ה חיישין להא דרב שהרואה אומר להטיח גנו

ובלא קולא: כל שנאחזין בו אפילו בחול וכו' בגמרא אמר רבאבי סנדל המסומר אסור לנעלו ומותר לטלטלו וכו' לדעת אביי משמע שמותר לשלחו ב"ט דהא ק"ל כרב ששח וכו' וא"כ פליג אמתניתין שאסור לשלוח סנדל המסומר ולא היו הלכה כוחיה וזי גזרו על סנדל מסומר אפילו אטלטלו גזרו וי"א דהלכה כוחיה שמותר לטלטלו ומש"ה אין שולחין אותו ב"ט שלא החירו אלא דבר שחיותו בו בחול למטה אבל דבר שאין בו מטה בהנחתו לא החירו והראשון נראה עיקר לפי דעת הרמב"ם ז"ל שהוא לא כחב בהלכות שבת

ספר דברים

חרושי הרמב"ם

הנוסחאות שלנו כי לא נאמר זה אלא בורעים שלא
שחו מלפני המועד :

ספר חבתיים

שייך ל"ח. עכברים שהם מפסידין את האילנות.
כחב ה' חיים בר' דוד ז"ל בחידושו למסכת
משקין ח"ל. וק"ל כח"ק הלכך לדין את האישות ואת
העכברים. בשדה האילן ובשדה הלבן הסמוכה לשדה
האילן כדרכו ובשדה הלבן לחודיה שלא כדרכו כך פשטן
של דברים. והרמב"ם ז"ל כחב עכברים שהם מפסידין
וכו' עד ויחריבוהו אלו דבריו ז"ל אלמא דבשדה לבן
הסמוכה לאילנות נמי שלא כדרכו. וכחב הרמב"ם ז"ל וכן
מלאחי במקל ספרים במשנתו לדין את האישות
ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן. כדרכו דברי
ר"מ ר"א וכו' ולא כמו שכתבתי במשנה דאית ספרים
דגריס ברישא סתמא ובסיפא ומכמים וכו' ורשב"א פירש
בברייתא כשארר ר"מ במשנה בשדה הלבן כדרכו
לא אמר אלא בשדה הסמוכה לאילנות אבל בשדה
לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין אלא שלא כדרכו
ומדר"מ שמע לר"י דכשארר ר"י במשנה בשדה הלבן
שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות
במאי דאייירי ר"מ אבל בשאינה סמוכה לאילנות אין
לדין כלל וק"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י וזוה סמך הרמב"ם
ז"ל עכ"ל.

זה שייך למנ"ע שם בל' כחב הראב"ד ז"ל וכו'. גליון
מלאחי בפ"י בחרח להר"י יוסף הלוי ז"ל אכן
מיוגש שעל ההלכות בפרק לא יתפור שכתב ח"ל מחמת
פ"י מקום יש לנכנסים כמו בקיע ששם שורין את
היריעות במים כדי שיתלבנו. ופי' מדיאן האבן
שחובטין עליה את היריעות ואת הבגדים בשעה שנוכסין
אותן. וגם בפרק משקין בית השלחין בענין ועושין
נברכת במועד אמרין מאי נברכת אמר רב בקיע
והתייא והנברכת והבקיע אמר אביי ואיחיתא רב
כהנא גוריא ובר גוריא. והן הן המחמתן והמדיאן ע"כ.
הל' חו"מ פ"ו אין אדם יולא י"ח באכילת מנה וכו' או
שגולה וכו'. גליון קשה דמנה לעסא קינאה והוי
מחי ועשאן נסכא ואפשר שחברו חסבה לו בביית הבליעה.
ע"ק דהא לא כתיב מנחנס כדאמרין בגמרא בשלמא
גבי אחרונ כתיב לכס וכו' ואש"ג דאמרין בגמרא
אחיה לכס לכס הויא דחייא בעלמא הויא ומלאחי
ר"ה לדעת רבינו בירושלמי דשבת פ"א גבי הקורע
בחמתו בשבת אעפ"י שחלל את השבת ילא ידי קריעה
ואקש' בעון קומי רבי יוסי לא כן א"ר יוחנן בשם
ר"ש בן יודק מנה גזולה אינו יולא בה י"ח בפסח

פ"ט גבי דין סדל המסומר שיהיה מותר לעלטלו
ולגבי חבואה כחב לפי שאין נאוחין בה בחול משמע
שאין חיסורה מפני שנאוחין בה בחול שלא לשם מזה.
וכחב הר"ב ההשלמה ז"ל דהא דהחירו לשלוח חפילין
דוקא להחלמד קשר של חפילין ואין נראה כן דעת
רבינו שכתב אעפ"י שאין נאוחין בו ב"ט כגון חפילין
וכל משמע דחפילין שולחים אעפ"י שאין להחלמד
דאי להחלמד אין לך הנאה גדולה מזו ע"כ.

ע"ש אבל משלחין קטניות וכו'. גליון ור"ה להר"ר
משה ז"ל שהחיר בעדשים שקך כחב אבל משלחין
קטניות וכו' וא"כ למא לא פסק בהם לאיסור אם
נחלקו ב"ה בכל אוחס המנויים בברייתא דחיתא ר"ש
מוחיר וכו' עד עדשים לעשות מהם רסיסין. ואולי
דעמו ז"ל דכין דלא קחמי במחיתין אלא חבואה סתם
ש"מ דלא נחלקו ב"ה אלא בחבואה בלבד ואין בכלל
חבואה אלא חמשת המינין בלבד וכדלסיקנא בגדרים
בר"פ המור מן הדגן :

פ"ו א' שער תמרים וכו'. להשגת הראב"ד י' להר"ך
לדעת רבינו שצפרק חולין אקש' הויא דמטילין
שכר לרב אשי דקחמי אעפ"י וכו' ולא שני ליה רב
אשי הויא אליבא דיידידא הויא אבל שני החס לא
מוכחא מלחא. וכו' כלומר החס אינה נכרת ההערה
אבל הכא נכרת משמע דר"א ס"ל כר"י כיון
שאינה נכרת ההערה. ונראה דהכי ס"ל לרבינו מח"ש
שאין הערה זו נכרת וכו' וזה הל' ודאי הויא מהבוא
שיורי דרב אשי ע"כ :

שייך לפ"ו גרסי' בגמרא בעי ר"א אבדה לו אבדה
ערב הרגל מהו וכו' מר בר ר"א מחמי הכי וכו'.
ורבינו לא הביא מזה כלום ואם דעמו בכל חיקו
דרבנן לקולא ומותר לגלח היה מצאיר זה עם הכך
דמחיתין שביא. וכחב הר"י לדעת הרב ז"ל אעפ"י
שברוב המקומות בעי' דלא אפשיטא דרבנן לקולא
הכא פסקין לחומרא אחר שבמשנה ביאר המותרים
ממילא נחמטעו כל האחרים ע"כ :

פ"ח ומושכין את הניס וכו'. גליון לא נחברר מדברי
רבינו אם שדה זו של בית הבעל היא או בית
השלחין. וכן לא נחברר מלשון מ"ש מחילין לאילן בלי
זה מטע אחר ודפי מה שדקדקו בירושלמי בענין
שביעית נראה שאם הם רוצין שיש בבית סאה יותר
מעשר אילנות מותר להשקות את כל השדה. ואולי דעמו
שלא החירו להשקות את כל השדה אפי' ברצפין מפני
שש עורר יוחר. וכן מ"ש בשדה למה אין נראה כן לפי

השום בגמרא ואפשר שכן מלא גירסת הספרים הרב ז"ל שחלקן כמ"ס בספרים שלו וכן היה עובר אחורי בית הכנסת ומה שלא הזכיר בפטם עומדים בפנים ובחוק הזכיר כדרך שהזכירו בגמרא לרב הווא צבור לבד וה"ה אשארף זה ל"ל לדעתו כדי שלא נעשה הרב ז"ל חולק עם החלמוד ערוך שלנו שעשאן שוין :

הלמיד הרשב"א ז"ל

פ"ג אבל היחיד בין ששמע וכו' . נראה מדברי רבינו שהיחיד שהיה מחפלו ואחד משמע לו התקיעות על סדר הברכות שמוחר . וי"א שהיחיד אפילו היה שופר בידו אסור לתקוע באמצע חפלתו וגם ע"י אחר אינו שומע שמה יעשה בחפלתו . וז"ל שהיחיד שיש בידו שופר ורצה לתקוע על סדר הברכות שתוקע ואין חוששין שמה יעשה כיון שאין שם דיבור כלל כי אם השמעת קול ובפירוש אמרו כהן שהוא ש"ל אם הבטחתו וכו' ואעפ"י שיש שם דיבור כ"ס כשאין שם דיבור וכו"ס שרשאי לשמוע התקיעות ע"י אחר :

הרב ישמעאל בן חבטון ז"ל בחרושי

פ"ד ובלבד שהיו הדפנות וכו' . אפשר לומר שדעתו שאם לא היו מכוונות כנגד שפת הגג אפילו לא היו רחוקות מכנגדו אלא פחות מג"ט פסולה משום דהשתא לריבין למימר בה גוד אסור ולבדור כיון שאין שם דופן מתח כנגד שפת הגג אין לומר שם לבדור ע"כ :

מפפוש

פ"ה וזריך ליחור שלא יהיו הולין וכו' . גליון מלשון רבינו נראה שאין זה פיסול אלא שאין ראוי לישב בה לכתחלה . ורבים מגדולי הפוסקים פסקו שאם הולין יורדין לתוך עשרה אף על פי שמתחן מרובה מללחן פסולה לפי שהיא דירה סרוחה :

ספר הבית

מביאור על הרמב"ם נמצא בפצרים מחלכות שבת

פ"א אם עשה בראשו בזדון וכו' . שאפשר שיהיה בראשו ולא יהיה בזדון כגון שיעשה מלאכה בראשו אבל לא ידע שהיוס שבת או ידע שהוא שבת ולא ידע שזו המלאכה אסורה . ואפשר שיהיה בזדון ולא יהיה בראשו כגון שידע שהיוס שבת ושזו המלאכה אסורה ואנס אותו מלך גוי או אנס לעשות זו המלאכה בשבת :

ושיעור א' לשניהם . כגון שנכנס לבית לבי ואין א' לבדו יכול לנעול הדלת כדי ללוד אותו ונעלוהו שניהם חייבים ואין אומרים לא יחייבו עד שיעור כל א' לבי לבדו אלא אעפ"י שלא נדו אלא לבי

פירוש משום מזה הבהא בעצירה הנה משמע דאפילו דיעבר לא ילא :

הלמיד הרשב"א ז"ל

ע"ש ומי שאכל מזה בע"פ מכין אותו מ"מ עד שחלא נפשו . גליון כך היא הנוסחא האמתית בדברי רבינו עד שחלא נפשו . ועיין בהר"ן על ההלכות בנחובות דף חפ"ה ב' נערה וכן מלאתי בספרי כתיבת יד . וז"ל הריעב"א ז"ל בחידושין בנחובות פ' נערה פירוש בעל הערוך דמכת מרדות מכין אותו עד שחלא נפשו וכו' הרמב"ם ז"ל בזה פסחים . ובפירוש המשנה למסכת חיר פירוש שמכין אותו לפי אומר ב"ד . וכו' הרמ"ה ז"ל שמכין אותו באומר ולהקל ממלקות של חורה . ונראה דכל מ"מ שהיא על עצירה נמשכת ויש בו לחוש להבא מכין אותו עד שחלא נפשו או עד שיקבל עליו כראוי דברי חכמים וכל שהיא על עצירה שאינה נמשכת אלא לייסרו לשעבר דין אותו לפי אומר ב"ד ולפחות ממלקות של חורה . ובמפרש א' ע"ד רבינו מלאתי ח"ל ודוקא כשאומרים לו שלא יאכל מזה והוא אוכל שאינו שומע לדברי חכמים אבל כל זמן שמקיים מצוה חכמים וגומע מלאכול מכין אותו מ"מ לבד פחות מ"מ לפוס מלא דחוי בי דינא ע"כ :

ה' שופר פ"א החוקק בחוק הבור וכו' וכן החוקק לחוק החבית וכו' . יש תמהים ע"ד רבינו למה חלקן בשתי צבות דנראה מדבריו דבפטם אין חילוק אלא אפילו אוחס העומדים בחוכו אם קול הברה שמעו לא ילאו וי"א לדעתו ז"ל דשאי פטם דהברתו גדולה . ונראה דרבינו דבר בזה שבור ודות הם גדולים ופיהם רחב ודרך החוקק ליכנס לחוכן ולפיכך חלק בזה אבל פטם אעפ"י שהיא חבית גדולה אין דרך החוקק ליכנס לחוכה אלא עומד בחוק ומכנים ראש השופר וחוקק ופי שהוא עומד בחוק ודאי יש לו דין העומדים בחוק . דע דגבי בור ודות כתב ז"ל החוקק בחוק הבור או בחוק וכו' בבי"ח דמשמע שהחוקק נכנס בחוכו ובחוקק בפטם כתב החוקק לחוק החבית הגדולה בלמ"ד דמשמע שהחוקק הוא בחוק וחוקק לחוכה כ"ל (משטה לא נודע שם מחברה) . ואין זה דבר של טעם בעיני שהרי גם צבור אין דרך ליכנס שאמרו הגאונים ז"ל דבשעה שמד נשו אלו המשניות שהיו מחביאים עלמן לתקוע וכך היו מחביאים עלמן בחבית ויותר הוא מצי שהיו יולאים בקל מצבור . ויש סוברין עוד דעה הרב ז"ל כי בחבית מתוך שהברחה מרובה אפילו העומדים בחוכה שומעים קול הברה לא ילאו . ואלו דברים בטלים שהרי

חרושי הרמב"ם

יועיל בו החנאי שיהיה הגוי לוקח מה שילקוט בשבת
בין מועט בין הרבה והישראלי יוס רשון אבל בשאר
זרעים ואילנות היאך יחנן זה אלא אם כן יתנו כשיבואו
לקצור השדה או ללקוט פירות האילן כל מה שיקצור
הגוי בשבת יהיה לו לבדו :

פ"ז כלל המלאכות י"א במלאכת הפח והס מן
החרושה עד האפיה י"ג בבגד עד שילבש חכר
ממיני המלכות האמר לפי שהוא הלבוש המזני ברוב
המקומות דכתיב כבשים ללבושך ועוד שרוב הבגדים
ויריעות שהיו במשכן היו מן האמר וכי' ועי'
בכתיבה שגם ברוב המקומות אין נוחצים אלא ע"ג
עורות והס מן הידה עד השרטוט וכי' מלאכות בבין
בונה וסותר וכי' במלאכת הכלים והס ההבטרה
והכיווי והמכה בפטיש וכי' אינה מיוחדת לשום
דבר והיא ההולאה :

העמור י"א הוא שמקבלים העמרים חבילות חבילות
וכי' וכתב רבינו הא"י הגאון ז"ל שאלו הי"ג
מלאכות ישנן בקרבן חמיד בכל יום ובחביתו כ"ג
ובמלואים וכלן מורע וקצור וכן גרסין בפי' במה
עומתין הם זרעו אחס לא חזרעו הם קצרו אחס לא
תקצרו וכי' :

הבציעה י"א כבר אמר רבינו בפ"ט שהיא סחירת האריג
כמו שעושים האומנים המלאחין הבגדים
סותרים האריג ואחר כך מאחין והבציעה היא החילוק
חרגום פחות אוחה פחים בלע יתה בלעושים ויהיה זו דומה
לקורע ע"מ לתפור ורבינו יהונתן ז"ל אמר שזו המלאכה
באריגה והוא כשיפסק חוט מחוטי השחי מקבץ שני ראשים
ובולע אוחס ועוזה אוחס בראשי אלבעותיו ואעפ"י
שלא יקשרם יתקיים ופעמים שקושרם בלא בלעיה והוא
הקושר המכר במשה :

כל אלו המלאכות וכי' זכר אלו השמות והס אב
ומעין וחולדה ודומה י"א האב היא המלאכה עצמה
שהיתה במקדש ומעין היא המלאכה השוא לאב
בכל ענין וחולדה היא המלאכה המיוחדת לאב
מפי שהיא דומה לו והדומה הוא דבר שאינו מלאכה
אלא דומה למלאכה כגון הרודה דבש מכורחו שהוא דומה
לחולש שהיא חולדת קוצר אבל אינה מלאכה שהרי
לא חלש מן המחובר לקרקע לפיכך פטור עליה ודין
אלו השמות הוא שהעשה אב או מעין אב או חולדה
במזיד חייב כרת או סקילה אבל יש צויהם חילוק
בעושה בשגגה והוא שהעושה ב' אבות בהעלם אחד
חייב ב' חטאות וזה בודון שבת ושגגה מלאכות כגון

אחד הואיל ואין א' מהם יכול לצדו שיהם חייבים
וזה ענין שיעור א' לכולן :

פ"ג במדורה בית המוקד לשכה היחה בצ"ה נקראת
לשכה בצ"ה שהיתה בה מדורה דולקת חמיר כדי
שיחממו בה הכהנים כשיעלו מן הטבילה ומ"ס
בפירוש המשנה שאותה מדורה היחה לקיום האש כבר
אמר בו וביאר זה היטב בפירוש החלמוד ואמר שזו
היחה דעת רבותיו ז"ל :

פ"ד מה שלא זכר רבינו תבן האמור במשה אפסר
שלא רצה לזכור הכל וע"כ אמר כגון הגפה וכי'
ואפסר שלא זכר החבן הלא מחמת עצמו מפני שהוא
עשכ וכי' נכלל חמת מאמרו עשבים בזמן שהן לחים
מחמת עצמן :

פ"ה והעושה מלאכה בין השמשות בע"ש ובמ"ס וכי' .
כגון שיעשה מלאכה גמורה ב"ה ע"ש ויחזור
ויעשה מלאכה אחרת גמורה ב"ה של מ"ס חייב חטאת
מ"מ שאם נאמר שהמלאכה הראשונה נעשית מקצתה
ביום ומקצתה בלילה הנה המלאכה השנייה נעשית
מקצתה ביום ומקצתה בלילה והרי נעשית מלאכה
גמורה ביום השבת מ"מ אבל אם עשה חצי מלאכה בזו
וחצי מלאכה בזו לא יחייב מפני שלא נעשית מלאכה
גמורה בשבת ומ"ס חייב חטאת ולא אמר חייב
סחם כשאר המקומות מפני שא"ל שיחייב זה מיחה
מפני שאין מיחה בלא התראה והיא התראה ספק שזמן
ב"ה עצמו ספק הילכך לא יהיה זה המעשה אלא
בשוגג ואין בו אלא חטאת וכן אמר בגמרא חייב
חטאת מת"נ :

פ"ו המשחחף עם הגוי במלאכה וכי' כל דבר שהריוח
שלו ידוע ויועיל בו החנאי כגון סחורה ידועה
שמוכרים אותה במשקל או במדה אבל דבר שאין הריוח
שלו ניכר הנראה שלא יועיל בו החנאי כגון שהיו
משחחפים בחמות של רוכלים או של צבועין מפני שהרוכל
מוכר מחפץ זה בפרוטה יש בה ריוח קך וקך עד שיעול
אוחו לעצמו וכן הצובע כל מי שיביא לו בגד צובע אוחו
איך ישער הצובע שזכנס בזה הבגד עד שיוע הריוח
שש בו וכן א' הוא ק' היאך ידע אדם הריוח
בשחפוחין וכן א' הוא ק' היאך ידע אדם הריוח
שהם בשחפוחין במה שחפוחין השדה עד שיחנס לגוי
לבדו או יתנו בחמלה והנראה מדברי ר"ל שלא נאמר
זה אלא בדבר שיוכל האדם לעמוד על דוריו כדגרסין
ספ"ק דע"א הנהו מוריאקי דגוי לקיטוכי' וזה המוריאקי
שהוא עש"ר או זעפרין הוא נלקט בכל יום כגון זה

וכן הממחה שמרים מחוך המשקין * פירוש מסיר שמרים מחוך המשקין כדכתיב ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הללחה וכן הסיטון מקנה מדותיו וממחה משקלוותיו ומחיו זה הוא הפך המשמר שהשמר נוחן יין לחוך המשמרת ולוקח היין ומשליך השמרים : והבורר חורמוסים וכו' * ר"ל מחוך קליפה שלהם שהחורמוסים הן מרים ושולקין אותם פעמים הרבה עד שמתקו והם ממחרים להסריח וקליפתן היא המוועה אותם מלהסריח לפיכך נעשית כאוכל * אבל הו"ל וממלא כבורר אוכל מאוכל שאם הקליפה נקרא אוכל כ"ס החורמוסים עמון אבל הוא ז"ל חפס לשון הגמרא ועוד שהחורמוסים קודם שגמר שליקתן עדין הם מרים וכפסולת הם חשובים * וי"מ שהחורמוסים נשלקו יחרכו הרבה ואם לא יסירו אותם מקליפתן יסריחו מיד ולפיכך הם כפסולת מפני שהם קרובים להסריח * וי"מ שהחורמוסים שולקין אותם עם מיני גריסין וכששולקין אותם פעמים שלש אם לא יעול החורמוסים מן הגריסין יסריחו שהרי הגריסין נגמר ביטולם והחורמוסים עדין לא נגמר ביטולם ולפיכך נשיביר החורמוסים נמלא כבורר פסולת מחוך אוכל : קולים האיסופין * י"מ הנקרא בערבי שב"ט וי"א חו"ן ואעפ"י שאינו נמלא כלל כיון שמדיו בחמין יוכשר לאכילה לפיכך אם הדיו חייב כאליו בשלו : המפסיע את הביצה פירוש יכרך הביצה בצגדים והכריכה נקראת פקיעה כדאמרין מבלאי מכניסי הכהנים היו מפקיעים ועושין מהם פחילות וכן קורין לכדור הנכרך שמשחקין בו פקעת * ורבינו אמר בפירוש המשנה ישפוך את הביצה בסודר חם ורבינו יהונתן ז"ל אמר יכסהה בסודר : וכן המבשל כלי אדמה וכו' * בפ' כלל גדול אמר רבא האי מאן דעביד חיבתא חייב ז' מטאות חמורא חייב ח' מטאות * ופירוש רבינו ז"ל בפירוש החלמוד משם רבינו האי הגאון ז"ל כך הכין קא חוינא שאם נעל בבושית שנעילתה מיפה את הקרקע חייב משום חורש * וכששחק העפר טווחן וכשמשליך הצורות או החרסים שבו משום בורר וכשמגבל הטיט משום מגבל וכשמחחק ממנו משום מחחק ועיקר המלאכה בנין וגמר מלאכה והשוואתה מכה בפטיש הרי ז' עכ"ל * נמלא על דעתו ז"ל מחייב ז' מטאות קודם שיפחר אותה בלש ואם פיחר אותה בלש יהיה חייב משום מבשל * ורש"י ז"ל אמר שאינו חייב משום חורש בנעילתו העפר מן הארץ שהרי לא נחכוון ליפות הקרקע ונמלא כחופר גומא

שידע שהיום שבת ולא ידע שאלו המלאכות אסורות אבל אם עשה אב וחולדותיו בהעלם אחד אינו חייב אלא מטאת אחת ואז"ל אם עשה חולדות הרבה של אב אחד שאינו חייב אלא אחת * ובפ"א מהל' שנתה כחב שהעושה חולדה מאב זה וחולדה מאב אחר שהוא חייב ב' מטאות * ומה שזעזע רבינו ז"ל ב' חלקים מחולדה ומעין מאחר שאין הפרש בניהם לא במזיד ולא בשוגג אעפ"י שאין בניהם שינוי בדיון ים בניהם שינוי בענין שהרי הקולר הוא אב וא"ל לומר על הבוצר ועל האורה שהם חולדה קולר שהרי אין הפרש בשיקול הדעת בניהם שהכל חלישה מן המחובר הוא * אבל החולדה חיה דומה לאב אלא לריכה עיון עד שחייבהם לאב כיצד הדם הוא אב וכשהסתכלו בזה האב מלינו שהוא פירוק החבואה מן הקס לפיכך כל ענין שהוא פירוק דבר מדבר גייחס אותו לדם כמ"ס מפרק חולדה דש וכן החולב והסוחט בגדים לפי שהוא פירוק מדבר לדבר * וידוע שאין יחס אלו כיחס הבוצר לקולר שאלו לא יתייחסו לדם אלא אחר עיון הרבה :

והמקרהם עשבים אם היה בדעתו ליפות הקרקע חייב משום חורש שהעשבים העולים עם הזרעים יכשישו כח הקרקע ולא יגדל אותו זרע כראוי לפיכך יעטרו לנקות הקרקע מאותם עשבים וזהו הקרסוס כדכתיב יכרסמנה חור מיער בחילוף הכ"ף בקי"ף ופירוש כריחה חרסוס ירושלמי יחסלו הארבה יקרס יתיה גובא :

המורד את השריגים * מקום שיש אילנות וחתחיהם זרעים נשיבשו שריגי האילנות יפלו על הזרעים ויפסידו אותם לפיכך אם כרת את השריגים כדי ליפות הקרקע חייב משום חורש ואם נחכוון ליפות האילן ולמחו ה"ז זומר וחייב משום זורע * וכן אם קרס בעשבים אם היה כוונתו לגדל הזרע ולמחו חייב משום זורע ואם היה כוונתו לקחת העשבים היבשים להוסיף בהם חייב משום קולר :

פ"ה ואחד החובל וכו' אעפ"י שלא ילא חייב * ז"ע שלמעלה אמר שאעפ"י שיא הדם שאינו חייב אלא"כ היה צריך לדם והיאך חייבו כאן אעפ"י שלא ילא הדם והרי לא נעשית כוונתו כלל * ורבינו יהונתן ז"ל כתב משום דכיון דלא אפשר שיא הדם אלא"כ נלר חתלה היו כמ"ס שם משמעון אעפ"י שלא נגמרה מלאכתו כרעו מחייב ה"ל הא מהי ליה קצת ובהכאה מועטת ילא לו הדם משם ע"כ :

הרושי הרמב"ם

אוחה בכסף או זהב והוא הקרוי חטע"ס או חכפ"ח ובין ששנה צנוף הכלי בעת עשייתו כל זה חייב עליו משום מכה בפטיש. ואין אומרים לא יתחייב עד שיגמור האורה אלא אפי' עשה מקצתה חייב כמי שאמר מקצת הבגד ולא זכר שיעור זה המקצת. ור' האי הגאון גורסו כן והלך ב"ב' לורה ח"ל ואנחנו גורסים והלך בכלי לורה ופרש אותו מן שנייר בדפוס לורה ר"ל מי שהחזיק בדפוס האורה ושפך בו מחבת מן המחבות מעת שיעייר בו קצת מהכלי או לקח חלק מהבחינה בהיותו מוחך ונפח בו זו היא מלאכתו ע"כ:

והמוגרד. פי' כשגומרין הכלי גורדין על פניו כדי שיליקו חו' היא גמר מלאכתו:

או שהיו הכלים קרובים זה לזה עד שיפול אל שיהם לאמצע וכו'. א"א לשני כלים שהם זה כנגד זה שיפול אל שיהם לאמצע בעת אחת שאם היה הכולל הא' מורחי יפול ללו בחסלת היום למערב ובסוף היום למזרח והמערבי בהפך. ועוד שלל המורחי יהיה בחסלת היום ארוך הרבה וכן המערבי בסוף היום ויחזור ויתקצר מעט מעט או יאריך. ואם היו הכלים לפומי ודרומי לא יפול אלם לאמצע בשום כלל אלא כך הוא הענין יעריך בחסלה שיהיה ארוך ב' הכלים שזה יהיה א' מורחי וא' מערבי וגרסה לל המורחי בסוף ג' שעות או קרוב מהם שיהיה לל כל דבר כמותו ואם יגיע לאמצע הטורקלין דע בודאי שלל המערבי בסוף ט' שעות ביום יגיע לאמצע הטורקלין בשום. כיצד כגון שיהיה רוחב הטורקלין כ' אמה ומלאנו לל כוחל מורחי יגיע לאמצעו ידענן. שאורך ללו' אמות ויחסייב שיהיה אורך לל המערבי בסוף היום יגיע לאמצע הטורקלין שמאחר שאורך הכלים שזה ללן שזה. ואם היה רחב הטורקלין יותר מ' אמה לעולם לא יגיע לל הכלים לאמצע והנראה שהיה לריך ליתן שיעור לגובה הכלים שהרי בנבנה יאריך הלל ויקרר:

פי"ט. צבוב שבמזרים. אינו ידוע היום אבל היה ידוע לו לפיכך אין הורגים היום צבוב שבמזרים:

וכן השק' וכו'. רבינו נטה לדעת ר' האי הגאון ז"ל וזה נוסח דבריו. יעשה לקלפים ד' ע"ס ויפחם הקלף ביניהם קשור לכל לז ויסירו קליפחו ויעשה קלף ויקרא הע"ס ההם עמודים ומי שקנה הקלף ביום שבת והוא בין העמודים חייב משום מוחך לפי שהקלף יפול מה שהיה בו משפיו וממנו וכאילו מחק הדבר שהיה בו ע"כ:

וא"א אלא לעפרה שהוא פטור וגם אמר שאינו חייב משום מכה בפטיש בגמרה מלאכתו. והביא חתם חורש ומכה בפטיש מבעיר האש ומבשל. ורב חפץ אמר חופר בארץ קיבוץ העפר ושרייתו. חפר אל ארץ. וגמ"ע א' וגמ"ל. ועגל"ה וחספ"ל וסבר"ה ע"כ. ואם עשה חמור חייב ח' חטאות ה' המכר וא' על דעת רבינו משום ממחק שהוא לריך להחליק את חומו ולשוף אותו. ורש"י ז"ל כתב משום מכה בפטיש דלא חשיב לה נבי חבית חשיב לה נבו חמור דלאחר שהוא מצינו ככשן הוא טח עליו טפילה כדי שיהיה עב וחמומו מחקיים ע"כ. וגם אמרו האי מאן דשדל שיכחל לאחונה חייב משום מבשל ופי' שיקח עץ רטוב יבשו בלש שבחמור וזהו מ"ש רבינו או שהקשה גוף רך:

פ"י וקדרה של בשר וכו'. דרכן היה לעשות בל הקדרות נקב. כמין דל להוציא ממנו המרק והבשר וקושרין ע"פ הקדרה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים וע"י הדחק יכול להוציא כל מה שבקדרה מהדל ואעפ"כ אין הקשר שע"פ הקדרה קשר של קיימא:

ואעפ"י שיש לו שני אבקות פי' אעפ"י שבעת שמוציא הבהמה יחיר קשר הכולל מהכולל האחר ויניח אותו קשור בכותל השני אין אומרים הרי הקשר השני קשר של קיימא. וי"ת שפעמים יעשו על "הפחה ב' חבלים זה למעלה מזה ובעת שיוציא הבהמה יחיר החבל החתחון וחלל הבהמה בדוחק:

נשמשה לו רצועת מנעל וסנדליים רצועת מנעל וסנדל קלחם קשור בהם קשר של קיימא ומעשה אומן. והקנה האחר עושים לו כמו חובר במנעל להכניס אותו כשלוששים אותו ויקצירו וירחיבו כפי מה שירצו וזהו נשמשה כלומר ילחם מתקומה יחזירה ולא יקשור. נשמט רוב הרגל ר"ל רוב קרקעית הסנדל:

כך חייבים על החירו. דוקא אם החירו הקשר לצורך אבל אם החירו דרך הפסד וקלקול פטור וכן אמר הרב בסמוך במספרי את הפתיל:

העושה נקב בלול וכו'. פירושו אם נחכוון בעשיית הנקב להכניס האור בלבד חייב משום בונה שהוא כעושה חלונות. ואם נחכוון בעשיית הנקב להכניס האורה ולהוציא ההבל חייב משום מכה בפטיש כמ"ש פכ"ג:

המנפח בכלי זכוכית והלך בכלי לורה. גיר' המפרש ב"ב' ופי' שער בכלי מהכלים אורת בהמה או עוף או כוכב או עגולה בין שעשה לורה זו בפיתוח הקרוי בערבי נק"ש בין שרשם האורה ועשה

סא

חרושי הרמב"ם

שהנריך ראשו ורובו מפי שרובו נחשב בלוארו וכשמדור
רובו לא יהיה בו מנופו אלא מעט כולל אם יהיה
הגמל מראשו ועד זנבו ו' אמות יהיה לוארו ג"א ממלא
שלא נכנס מנופו ברה"י אלא חצי אמה לפיקדה לריבו
בגמל שיהא ראשו ורובו בפנים שראשו עם לוארו שהוא
רובו כאלו הוא ראש בהמה אחרת לבדו ע"כ :

שהרי דרך מקום פטור ממלא : כחב רבינו בפי'
החלמוד משם ר' יהוסף הלוי ז"ל ח"ל ואי קשה
לך ואנכי האני זיו כרמליה הוא דהא ים בו ד' על ד'
וכל מקום שיש בו ד' על ד' ואין לו מחיצות כרמליה
הוא ומצי אהנו ליה והא קמעיל מרמליה לספינה ו"ל
האני זיו אין בו ד' על ד' אלא ד' בלבד הוא דאית
ביה דהוי מקום פטור והיינו דלויכא בין ר"ה לר"ח
דלר"ה סגי ליה בכל דכו ולר"ח לא מנכר אלא בעינן
שיהא אורך ד' או רוחב ד' ע"כ :

פי"ו טח את הכותל בטיט וכו' ה"ו מיעוט : וא"ת
הרי אמר למעלה שאם הרחיק מן הכותל פחות
מג' ועשה מחיצה אינה מועלת והיאך חועיל זאת
הטיחה שהיא דבוקה בכותל ממש ומה ימעט עובי
זו הטיחה והוא לא יבא בחצי אלבע ו"ל כיון שטח
הכותל בטיט נעשה כאלו חסר הכותל הראשון ובעלו
וחזר וגדרו לשם דירה בזה הטיחה ואעפ"י שאינה יכולה
לעמוד בפ"ע הקלו בה : (כ"כ רבינו בפי' החלמוד
משם הרב יהוסף הלוי ז"ל) :

שמא יעלה הים שרעון ו"מ חול ואבנים שיחילו
על שפת הים ופעם יחוספו מעט מעט עד
שיחרחק הים הרבה ויהיה בין הים ובין המבוי דרך
ר"ה : וי"מ שהים בימי הקור יקרה ויהיה כמובנה
ויהלכו עליו :

שני כחלים ברה"י וכו' : מבוי מפולש אין ברחבו ו"ו
אמה ולפיכך די לו בלחי או קורה מכאן ולר"ח
פחה מכאן ושני כחלים ברה"י יש ביניהם רחב ו"ו אמה
ולפיכך לריב דלחות מכאן ומכאן והוא שנחב רבינו אחר
כך אינם מועילים בהכשר ר"ה ור"ה לא מקרי אלא
ברחבו ו"ו אמה :

פי"ח והחרובין עד שלא ימתיקו וכו' : החרובין
בהחלחם אינן מחוקים ואין ראויין לא למאכל
אדם ולא למאכל בהמה ואפשר שהם ראויין לרפואה
לפיכך שיעורם כנגדורגת ואחר שימתיקו אף על פי שהם
ראויין למאכל אדם הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא
בהמות לפיכך שיעורן כמלא פי גדי :

וכן המגדר וכו' : פי' ה' האני הגאון ז"ל מגדר
עלים : ואמר רבינו יונה ז"ל שהיו ראשיהן
שוין זה לזה והיו מחתך דחק : ופי' כלונסאות בדים של
אור ויגדרו ראשיהן כדי שיהיו שוין זה לזה ולפי שהוא
מחנותן להחכם במדה ידועה חייב משום מחתך :

הכותב אוח א' סמוך לכתב : כגון שמלא גר' כחובה
וסמך לה ח"ת שנתעשה נח אין אומרים יחסיב
הואיל והועיל במעשיו כיון שאינה בסוף הספר פטור :
לקח גויל וכו' : תימה והרי הן מחסרין מעשה שאין
יכול לעשותו בשבת והוא הולכת הגויל ו"ל אפשר
להוליך הגויל אם היו שם מחיצות ודכותא פכ"ד שהחירו
להחשיך על החמסם להביא פירות חלושין שאילו היו
שם מחיצות היה מותר להביאם בשבת :

פי"ב המחמסם את הברזל וכו' : דרך לועשי ברזל ונחשת
מחממין אותן ומכבין אותן במים כדי לחזקן לפיכך
אם היה בדעתו בעת שיחמסם אותה להחממה כדי לרפרה
במים בלבד חייב משום מבעיר ואם כבה אותה במים
חייב משום מכבה ואם חממה כדי לרכך גופה שהוא
דומה למחית חייב משום מבשל כמ"ש בפ"ט המחמסם
את המחכת עד שתעשה גחלת וכו' וכל זה יבחן
בכוונה העושה ולורת העשייה : ומקלף הגאונים אמרו
שהמכבה גחלת של מחכת אינו חייב אלא משום מכה
בפטים מפי שהוא גמר מלאכה ומקלחם אמרו שמכבה
גחלת של מחכת אין איסורו אלא מדרבנן ודברים נכונים
הם אם נחמון לנרף כמ"ש ב"ה להטיל למים גחלת
של מחכת כדי להפסיר המים מפי שאין מחממין בזה
הכביז לנרף המחכת :

פי"ד נעך קנה וכו' : תימה והא לא נח החפץ על
מקום ד' ו"ל שיהיה זה הקנה נעך ברה"י
המקורה וכדרך דאמר ביתא כמאן דמלי דמי שמאחר
שהוא מקורה נחשב החלל כולו כאלו מלא עפר עד
החקרה וכשהחפץ ע"ג הקנה כאלו נח על העפר :
א"ל כיון שאחרו חורי רה"י כרה"י אפילו נח בחור
כ"ש חייב גם כן יהיה ראש זה הקנה כחור ברה"י :
א"ל לא אמרו שינוח על מקום ד' אלא במוציא ולא
בזורק וכ"כ רבינו בפ"ח אבל אם זרקו אינו חייב עד
שינוח שם ע"ג משכו ע"ל : ור' יונה ז"ל כתב דוקא
שנח החפץ ע"פ הקנה שמאחר שהוא חלול כאלו כולו
נח בארך אבל אם זרק דבלה שמה או בלך ונדבק
באורך הקנה פטור שהרי לא נח במקום ד' :
פט"ז ובגמל עד שיהא ראשו וכו' : רבינו פירש בפי'
החלמוד ח"ל הואיל ולוארו ארוך כלומר זה

חרושי הרמב"ם

כרמלית או מקום פטור חייב שהרי אין נחלקין ונעשה כמי שהולא השיעור כולו לר"ה אחת :

פי"ט אשה שילחה במחט נקובה חייבת פירוש שילחה בה נשהיא חחובה בבגדה שאם בידה ודאי שהיא חייבת בין נקובה בין שאינה נקובה . ור"ח ולמה חייבו האשה והרי גם היא הולאה שלא כדרך המולאים מקלח הגלואים אמרו שבאשה אומנת מיירי וכו"ל דלמחר אומן דרך אומנתו חייב ור"י אברהם ו' הרב המחבר ז"ל אמר שרוב הנשים חופרות הן ודרך החופרין להולא המחט חחובה בבגד . ואין זה נכון מפני שרבינו פסק בפרק זה כר"מ דלמחר אומן דרך אומנתו פטור . אבל נראה מהירושלמי שדרך הנשים לללח במחט נקובה חחובה בבגדיהם וכן אמר ר' האי הגאון ז"ל אשה שילחה במחט נקובה חייבת שאוגדה בה שמלה שלא נמלא הטעם בחיוב האשה בהולא מחט נקובה מפני שדרך הנשים לללח בה ואינה חכשית . וביירושלמי חייב לא ילא החייט במחט שע"ג כליו וכו' ואם ילאו פטורים דר"מ מיתלפא שיעחיה דר"מ דחיינן חתן ואם ילחה חייבת מטלח דר"מ ובא אמר הכן ר"מ בשם ר"ל בשם ר"י חתן דרך הולאה היא בכשים :

בייקרין רבינו פירש כפי רבינו האי הגאון ז"ל והרב נטרונאי גאון ז"ל פירש פיקרין וזיפה מטליות שמחיתן ע"ג חתך באספליית אס לבען בשמן מרפא ואם לאו אסור מפני שזימה למשאי :

פכ"א וכן מותר ליחג וכו' . פי' מי שחש בכריסו אוחזין אותו בעקבו ובורדין שלו למעלה מכתפו בעיקרי אחרו ונחשין אותו עד שיחשך מאור עיניו ויהיה דומה לחזק ויש מי שעושה זה למי שיש לו כאב בראשו . וי"מ מי שפל לו עגס בגרונו אותו אותו אחד ברגליו ואחר בלחייו וממחזין עד שישבו העגס לתקומו : פכ"ב אבל ל' העליון וכו' מפני שיש בו טורח ושאל יעריך להדקו במסמר או בחתיכת עץ והוא ענין אומר גורח שאל יתקע פי' ויתחייב משום בזה ואף על פי שהם כלים ואין ביין בכלים לא אמרו אין ביין בכלים אלא שאם היו מפולגין והחזיקו אינו חייב משום בזה אבל אם תקע בהם עץ או מסמר חייב משום בזה וליר החתחון אין בו טורח :

פכ"ג כגון נקב שבלול וכו' כבר הקדמנו שבמלאכת שבת הולכים אחר מחשבת העושה לפיכך העושה נקב בלול של חרעגולים אס נחמון שיהא עשוי להכניס הסורה ולהולא ההבל חייב משום מכה בפטיש שזה

היה בקסת כדי אוח א' וכו' . פירוש הולא דיו על לפרנו והיה בו כדי לכתוב אות אחת והולא קולמוס ועליו דיו כדי לכתוב אות אחת ה"ז ספק אס מטרף זה לזה ויהיה חייב או לא יטרף מפני שאין בהם כדי לכתוב שתי אותיות ויהיה פטור מפני שהדיו שבקסת או על לפרנו לא יעלה ממנו כדי אות אחת :

כרי ליתן בראש השבט . דרך יידי העופות לעשות הדבק בבדי האילן כדי שידבקו בו העופות כשיאחו על האילן לפיכך שיעורו כדי ליתן בראש השבט והוא המורה חרעס שלשה שריצים ג' שיבשבין :

רבב . הוא שמרים של מיני שמנים :

שיט כדי לעשות פי כור . פירוש של נחשת או של כסף והוא גדול מכור של זהב שהרי אמר בחרסית כדי לעשות פי כור של זרפי זהב מלל שאין זה כור של זהב . ורבינו האי הגאון ז"ל פירש כיסוי של כור שהוא בועק"א ורש"י ז"ל פי' כמו כור בערבי ופי' כור הוא הנקב הקטן שבהם בו המפות .

המח והנבל וכו' . פירוש כית מבשר המח ומבשר הנבל אבל אס הולא אבר שלם כברייתו בגידין ועלמח אפילו כשורה מטמא וכן יתחייב המולאו :

ורק זה שהולא וכו' . כלומר זה שהלניעו ושכח והולאו סחם שאמר שהוא חייב בכ"ס אס כשהולאו ורקו לאור ואף על פי שמקומו יכר כבר בטלה מחשבתו הראשונה ואס חור והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו של כל אדם אבל אס ורקו אינו חייב עד שיזח שס ע"ג משהו . ור"ח וכלא האורק חולדת המולא והיאך יסתזה דין זה מדין זה בהנחה י"ל שזו קבלה היחה בידם כדליתא בהמולא כאן בזורק כאן במעביר :

הוציא חצי שיעור וכו' בפרק המולא ויש בה חילוק מהחלות י"ג הולא חצי שיעור וחור והולא חצי שיעור מרשות אחד חייב וי"ג לרשות א' ורבינו כתב בפ' החלמוד שזו היא הוססת המדוייקת וכך העתיקה מסר הרב יחוסף הלוי ז"ל כמ"ס כאן לרשות א' חייב וכו' . ופי' השמועה כך אס הולא חצי שיעור לר"ה שלפניו וחור והולא לה החצי האחר בהעלם אחד חייב שהרי מטרפרין זה לזה כמו שקדם אבל אס הולא חצי שיעור לר"ה שעל ימיו והולא החצי השני לר"ה שעל שמאלו והיה לפניו בין שני רשויות אלו רשות אחת או נראה אס היחה ר"ה פטור שהרי הפסיקה בין שני הרשויות ונחלקו והיא רשות שחייבים עליה כלומר אילו הולא ממנה לר"ה היה מתחייב אבל אס היה בזייהס

סב

חרושי הרמב"ם

פכ"ח: היה גי' מעוקס י"מ מעוקס שאינו מהלך
בזה ברוח א' וכו'. וי"מ מעוקס שיש בו
מעלות ומורדות הואיל ויכול אדם להלך בו וזה להשחמם
אינו מבליעו אלא מקדר והקידור יזכר לזכרו אחר כך
הגיע לזה וכו'. פירוש אם היה ההר זקוף מעט
ואינו משופע כ"כ חשמישו נח ולפיכך מבליעו
כלומר מעביר עליו חבל המדה והוא שחלקו ממנו
גובה י"ט בלורך ה"א. וענין הליקוט שימור משפוע
ההר מן הארץ והוא עולה ה"א וימור גובה ההר
בסוף הה"א אם מלאו י"ט מבליעו ואם מלאו יותר
מ"ט עד שיהיה כשיעור ד"א ימלא הגובה י"ט נדע
שההר זקוף הרבה ואין חשמישו נח ולפיכך אומרו
והולך לו וזו היא דעת המפרשים שהמדידה משיפוע
ההר וכו' מדברי רבינו פ"ה אבל בפירוש המשנה אחר
שהמדידה מקרקעית ההר:
פכ"ט: ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו וכו'.
ואמרו מקצת הגאונים ז"ל דוקא הוא דאינו
מקדש אבל אם קדש אחר ושמע הוא אין בך כלום
וא"ל לחזור וליטול ידיו: חמו הלכות שבת:

גמר מלאכת הלול ואם נחמון להכניס האורה בלבד
חייב משום גובה כמ"ס ז"ל בפירוש ואם נחמון להוליא
ההבל בלבד פטור אבל חז"ל גזרו שלא לעשותו כלל
שמה יבא לעשות נקב להכניס ויבא לידי חיוב:
פכ"ה: מדבק של אבנים. יש גורסין מדבק בל"ח
והוא כמו נדבק ורב נחשון ז"ל היה גורס
מרבין בר"ש ופירוש האבנים שהם לצורות קצתם על
קצתם נגזר ממרבכת חביאה וכו':
אם למדוס וכו'. פירש ר"ח ז"ל י"א עיינו בהם
כלומר לימוד בעין בלא מעשה וי"א למדוס כעין
זו ששינו עשה לו למודין בשביל שלא יחמץ והם כיוסי
העצים ועליהם טיט ופירוש סדו אותם ושעוס בסיד:
ורב נחשון פירש לאו ולמדוס יבורר כל אחר מכס לבינה
וישב עליה וילמדה כדי שיכירה למחר. ור' האי הגאון
ז"ל אמר מעיין בה בהכרח אבנה בעיניה ומשיי בה
עביעוה עינא ומחשב עליה:
פכ"ו: מפני הרעי. פירוש פעמים יקחו מה ששאר
לפניה יאכלו אותו לרעי שהוא הבהמה הרועה
ואעפ"י שהוא ראוי לבהמה אחרת אסור לסלקו:

עד כאן היינו החרושים בבהיבת יד

חרושי רב סעריה מכן דגאן הנמצאים בפאר הדור:

סבות האמת שהעוקב אשר למטה הוא במקום גומא
והעוקב דבוק וסוחס החפירה כעין בזוינא דאטמא:
ואין זה בראש העליון כך כי שם אינו דבוק ואינו סוחס
ואם לפעמים יפול אותו העליון כאשר יקרה כמה פ"מים
לא יאחר רושם ולא חפירה כלל. והסבה השנייה
שבמשה: זכור פיעמא ועוקב ובחלמוד זכר חושם והוא
רשע האחרון בלי ספק כי החזוית לא יהיה בעוקב אשר
בראש ואם כיונה המשנה שפיעמא שחמרה שהוא על
הראש ליחסי דידה לא היה לו פיעמא מחללת בריחו
כשר או פסול: כי על כל זה לא דאמר כי הפעמא הוא
דוקא העוקב החתחון שהוא מניי בכל כמו העוקב
והחוטם: אמנם רש"י פירש שפיעמא הוא מה שבראש
הוא לדעת רבו ולדעת רבינו יצחק הלוי ז"ל הוא
העוקב שלמטה. ופירש הוא ז"ל דעת רבו שלא מוצי
בשום מקום עוקב לגבי פיעמא לבד שר"ח כתב שמלא
בפירק יואל דופן (דף מ"ז) משחשיר הפיעמא ר' יוסי
אומר כדי שיהא מוחן ידו על העוקב הרי שקרא לאותו
הדד עוקב והשחור. אשר סביב לו פיעמא וכך עוקב
האחרון ומה שמסבבו פיעמא והוא למטה בחללת
גידולו. ואומר לפי קולר דעמי שכל כח דעת האומרים

אמר סעדיה יען שאלונו אחי ורעי להודיע להם דעמי
במה שחמרו במשנה באחרון של מזה יעלא
פיעמא פסול ויפל החילוק בין החכמים ז"ל בפיעמא
זו מה היא מהם אמרו שפיעמא האחרון היא העוקב
שלמטה במקום גדילתו אשר האחרון נחלה בו כי
פיעמא הוא הנלה והוא אללי שם נגזר מפעם (פירוש
בלשון יוני שם כללי לנעם ודש) וכן מצינו יקראו עוקב
הרמון פיעמא של רמון ועיקר הבגלים והשומין והכרתי
פיעמא השומין והבגלים והכרתיין חרע האבניתיים
והחפוחים פיעמא של אבטיה ופיעמא של חפוח: והחלמוד
ירושלמי קרא לפיעמא פיקה והוא העוקב אשר בעיקר
האחרון למטה שהוא סובב אותה הגומא. ובגמרא
אמרו חז"ל רבי יצחק בן אלעזר יטלה בזנחו ופירש
זה בדרכי המשנה יראה פיעמא הוא בזנחו ובזוינא
הוא יד המדוכה וכיוצא ואסיחא הוא המדוכה בעלמה
וכיוצא וכו' כן בגירסת הרמ"ב ז"ל בזוינא דאטמא
דשף מדוכיה וזה קוראים אותה בזקא דאטמא. ובדלי
שהפעמא יהיה עיקר האחרון מה שלמטה במקום גדילתו
ואי איפשר שיהיה העליון אשר בראש האחרון לשתי

חרושי הרמב"ם

שפיטמא הוא הדד שבראש מפני שמאלו בירושלמי ופיטמא של רמון ומאלו גם כן יטלה שושנא פסול ואלו שפיטמא של רמון רועה לומר בצורתה ולא במקומה ואם חתמא שאי אפשר להיות פיטמא של פרי אלא בראש הפרי כמו פיטמא של דד ופיטמא של רמון אשיבה לך פיטמא של שומין של בללים וכרישין שהם בעיקר הפרי בשרשו למטה או פיטמא אבטיה וחפזה שהם בגוף הפרי וכן אומר בייטלה שושנא שהוא העוקף אשר בעיקר הפרי דהיינו האחרון אשר החוטם שלמטה דומה לוורד ואשר בראש האחרון אינה דומה לוורד. אמנם קראוה המוכירין החוטם שהוא אשר ילא בראש האחרון שושנה מפני שהוא כפרח ששן לדעתם וכמו כן אמרו שלד הבליטה אשר בראש הרמון היא שושנה הרמון והיא כעין שושנה האחרון ואין הבליטה בעננה אלא הפרח אשר בה נראית לוורד ואנו קורין בלשון ערבי גליל"אר. והחכמים אשר הם בדעת זו שאמרו הלל המה רבינו יצחק הלוי ורבינו גרשום ור"ח ורבינו זרחיה הלוי ורבינו יונה וכמה גאונים ז"ל. ומן החכמים שאומרים שפיטמא האחרון היא החוטם אשר בראש כי כך נמלא במה אחרונים שזופלים ואומרים שאם יטלה העוקף מעיקר האחרון וגשאר מקום נזרחה כחפירה כשר ודעתם ממה שאמר הירושלמי יטלה שושנא ואומרים ששושנא היא פיטמא וגם פיטמא של רמון וחושבים שנונה הש"ס חלוי רבי יצחק נטלה בזנכא שרלה לומר בזנכא החוטם אשר בראש ושם יהיה בזנכא ואסיחא. וחמשי ממי שסובר סברא זו שרבי יצחק בן אלעזר לא אמר בזנכא במקום פיטמא אלא ללמדנו שאחוז הפטמא הוא בזנכא ומקומה הוא האסיחא ואין יהיה בזנכא ואסיחא בראש האחרון ואין קא חזיקן שהוא למטה. ועוד שזה לא יתכן לומר שבה ריב"א להבדיל לנו ולפשוט ספק זה בדבר אשר יהיה יותר מוספק שפיטמא הוא בזנכא והוא בראש האחרון והמסוברים כך הוא רבי יעקב ב"ר יקר רבו של רש"י ז"ל. ויש מהם שסוברין שפיטמא האחרון הוא החוטם שבראש ובזנכא הוא החוטם שלמטה ושריב"א לא בא לפרש אלא להוסיף על המשנה ופוסלין על כך וזה ידוע שבכמה מקומות מחיי חלוי כך וכן והוא שהחליף השם וחמשי ממה שכתב רבי יצחק בן גיאת ז"ל ואחרים ז"ל אשר אמרו בייטלה פיטמא דלא מונח אי פיקה או שושנה או שחיהן כהחת ואין אפשר שאמר יטלה פיטמא ורועה בזה על שני דברים חלוקים בשם ובצורה. ואם היו אומרים יטלו פיטמאוי בלשון רבים היה

שחיהן כהחת ואף על פי כן היה נריך לקרוא לכל אחת שם אחד. והסוברים זה הלל המה ר"ח והרי"ף ור"י בן גיאת ורבינו יונה והרבה מהגאונים ז"ל. וכתב רבינו יעקב בן הר"ש ז"ל שערמב"ם ז"ל הוא מכיתה זו ולא נראה כן מדבריו במשנה תורה כי אם הוא מהכיתה הראשונה ואין אומרו יטל דדו והוא הדד הקטן ששושנא חלוי בו על הפיטמא מפני שאם יסבור בראשו יאמר יטלה שושנא כשר ולא פסלו אלא בעטילת דדו שהוא חוטמו בקל וחומר מחזיות כל שהוא שלמטה על חוטמו פסול שדדו הוא חוטמו ואם תאמר שפיטמא חוטמו הוא אללו דבר אחד והוא ראש האחרון אינו נראה כך ואינו מפרש כך בפרש המשנה. ואם ראה הרמב"ם על החוטם אשר על הראש ויראה באומרו ששושנא על השושנה החלוייה בחוטם מפני שהירושלמי קרא לחוטם בעלמו שושנא כמו שאמר יטלה שושנא פסול ויהיה דעת הר"ם במו"ל והוא הדד הקטן היולת מחוטמו אשר קראה דדו באומרו בחזיות ואם עלתה על דדו וכו' ויהיה פסק החיבור היפך מה שפירש בפירוט המשנה יחשב בזה מה שכתב רבינו יעקב ז"ל. ואתה חלוי ראה גם ראה ירחמך האל זה החילוק העצום אשר נפל בינינו מקור הבנתינו בלשון לידע זה השם ואם קרה זה לחכמי הדורות הראשונים אשר קטנם עבה ממתינו אין מה נענה כי אין בנו לא חכמה ולא חכונה ואולי ישא קל וחומר בעלמו האוזב אשר ילא בקיר מן הארץ אשר בלבנון. ולכן החכמים אשר נשמע קולן בשאלה זו בזמנינו זה הוא שאם נפל מעט מחוטם האחרון וגשאר בו כדי לסתום החפירה אשר למטה הרי זה כשר. אמנם אם נפל כל החוטם וישארה חפירה זו פסול. זה הוא שניפל בעת שחתכוהו או לאחר כן ואם לא היה לו חוטם בעת ברייתו מזה לא יתכן ולא ימלא אלא כל אחרון שחפול חוטמו הוא מהחוטם הקטן ויש מהם יותר גסים והאל הנאמן יעזרו לעשות חורה ומלוא לשמן ויחיר עינינו במאור תורתו ויראנו נפלאות באהבתו ובחמלתו א"ס:

שאלוני משפטי לך המון העם הנחמדים על נוס תענית יחיד אם שכח ואכל סוית או יותר מה הוא הדין אם אבד תעניתו ויאלץ אותו היום ויאלץ בעדו ביום אחר או ישלים תעניתו ויאלץ יום אחר על שגגתו או ישלים תעניתו ודיו. והשבנו שישלים תעניתו ודיו. וכאשר שאל לאחרים וישיבו דבר כי אבד תעניתו ויאלץ יום אחר או למחרתו או לאחר זמן ושאלנו לפוסק ההוא מאי דעתו ויהי כמשיב כי למד כך מדברי רבינו

יעקב בן הרא"ש ז"ל בחרה חיים כי על זה ראה ראייתו לדבר דבר על שאלה זו ויראו אותה החלומים המשכילים ויטעו בעיניהם ולא יהיה הדבר מסופק בעיני המון העם. חקלה כל לריך לידע שאם ראינו ספק בפוסקים והמפרשים שהם חלוקים בו לריך לנדר שלשה פנים ואחר כן נשיב על אותו הספק. האחד דברי הרבנים והוא כלל גדול בחזרה נשמע בדברי החנאים והאמוראים והגאונים והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות. והשני מנהג העיר בדבר ההוא מה שהגנו בה כפי מה שקבלו מחכמיהם בצורה העיר כמו מנהג מרזים וארץ ישראל וספרד חקקות הר"ם במו"ל ופסקיו. ועליטולה ואנפיה כפי מה שקבלו מהר"ם ז"ל וחקקותיו. ולרפת כפי מה שקבלו מרש"י ז"ל וחקקותיו. והשלישי שצבש השאלות והספקות בשרשם בתלמוד בבלי או ירושלמי אם לא ימלא שום דבר בשני החלומים נראה דברי המחברים בזה ונעשה כפי השכל וכפי העין. ולענין ואומר שעיקר שאלה זו אשר למד הפוסק מארח חיים היא המימרא אשר בירושלמי בנדרים. ואמרה רבינו יחזקאל ז"ל בפ"ק דתעניות וזה נסחה. נדר להחזות וסכה ואכל אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דחזון והוא שאמר יום סחם הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים. ולא אמין אלא אם אכל אכל אם טעם לא ע"כ. ורבינו יהונתן ז"ל פיהם אם אמר יום סחם רוצה לומר אם אמר הריני מקבל עלי יום אחד בשבוע בזה החדש והתחיל להחזות יום אחד ביום ראשון במשל וסכה ואכל כוונתו או יותר הרי זה אבד תעניתו ויאלל ביום ההוא ויתענה ביום שני או ביום שלישי או יום אחר מאותה השבוע ואינו לריך לפסוק בלילה יום מהשבוע שהרי הגדר חל על כל יום אשר יראה בו. אמנם אם אמר יום זה ופסק יום שני או יום חמישי במשל וסכה ואכל הרי זה ימים תעניתו ואין לריך חשומין כי הגדר חל על כל חלק וחלק מיום שני במשל כמו שהוא הדין בהגדר לאכול את הככר שיהיה הגדר חל על כל כוונת וממנו. ורבינו יעקב ז"ל הוא חלה כונת המימרא והוא שאמר יום סחם ביום שפסק יום אחד מימי השבוע להחזות בו לבד ואינו יום ידוע ואמר הא אם אמר יום זה דהיינו שאם חייב יום לשנה להחזות בו כיום שמת אביו או רבו וכיוצא ואין משמעות אם אמר יום זה שלא יהיה כוונתו אלא הפסקת יום אחד כמו שפירש רבינו יהונתן ז"ל. וחמיה לריך אמר יום סחם על יום ידוע מימי השבוע. ודברי הגאונים ודברי הרמב"ם ז"ל מכווין כפירוש רבינו יהונתן ז"ל

שכתב שכה ואכל משלים תעניתו. ואינו אומר שיש חילוק עולם בין קבלת תענית ונדר תענית ואף לדעת ר' יעקב ז"ל ופירשו לריך יחייב מי שאמר בלשון נדר הרי עלי להחזות יום פלוני למקבל עליו להחזות דהיינו אם היה בראשו ואומר בפיו הרי עלי או חייב להשלים תעניתו ואינו לריך חשומין וזה הוא קולא על המקבל וחומרה על הנדר כי משמעות נדר לעולם יום פלוני שיתענה יום שלם ולא יאכל בו ובה ישלים נדרו. והמקבל לא נחשוב לו השגה שלא קבל על עצמו אלא שלא לאכול לבד והנדר נדר ליום שלם וחל הנדר על אותו היום וכמו שחראה בדברי רבינו יעקב החילוק שיש בין נדר למקבל כמו שזכרנו משם הרמב"ם ז"ל שהקולא על המקבל ואינו לריך החרה. ואומר שאותם אשר מתענין בזמניהם זה הם בחרו להחזות יום ידוע יום שני או יום חמישי ויקבלוהו נדרן תענית לבור וזה מנהג אבותיהם בידיהם שהם היו מתענין שני וחמישי כמו שכתב הרב בעל הלכות גדולות הגאון הענין מר שמעון קיירא ז"ל וזה נסחו ועוד גזרו ר"ל שיהיו מתענין בשני ובחמישי מפני שלשה דברים על חרבן הבית ועל החזרה שתרפה ועל חרפת ה' וכו'. הרי בצירור מה שאמרו שמי שמתענה תענית לבור או תענית יחיד תענית חלום תענית נרה ב"מ או תענית מלוא שני וחמישי שגזרו ר"ל או תענית נדר ביום ידוע וסכה ואכל ישלים תעניתו ודיו ואינו לריך חשומין כלל אלא אם התענה תענית חלום בשבת שיטעם יום אחר השבת על עוגי שבת שבעל ואין זו חשומין. ומי שגדר להחזות יום מימי השבוע או חדש ידוע אם שכה ואכל כוונתו או יותר אבד תעניתו ויאלל אותו היום ויתענה יום אחר למחרת או לאחר ימים. כבר הארכנו בתשובה זו והיא פשוטה תראה שרבינו יחזקאל אל פאסי ז"ל לא דבר בענין זה כי אם המימרא המוכרת בתלמוד ירושלמי בנדרים לבד. והאל למען רחמיו וחסדיו הרבים יאר עינינו בחזרתו א"ס:

נדרשתי לאשר שאלוני החלומים חכמים על אשכולות הבוסר אשר הורגלו לסחוט ביום שבת כמו שסומטים הלימ"א וכוונתו אם הוא אסור או מותר. וכאשר ראייתו בחרה חיים שהר"ם ז"ל התיר סמיכת הלימ"א ויסודמה לו ונסתפק בבוסר ואמר וכל המחמיר חבא עליו ברכה וכמה מהפוסקים ומהמחברים התירו אמנם רבינו חס אסר. הנה כן ראוי לנו לחוות דעתנו בהחרת סמיכת הבוסר. דע ישמך האל ויפתח לבך בחזרתו שהתלמוד כאשר הגידו לנו בפרק חזית ששברה

חרושי הרמב"ם

מבצר אונל מחוך פסולת ולזה יאסור ומחיר פני הלימו"נים או מבוסלים שאינם ראויים לאכילה כלל ואינם שוין כי אם לסמיטה לבד. ולו יראה כמה בני אדם אונלים הבוסר ולא ראוי מי שאוכל לימונים כך כמות שהם. ויותר מזה שרוב הפירות הם ראויים לתחס לחוך החבשיל בהיומן מבוסלות ממה שהן קהות והענבים בהיפך. ואין שום ספק אלאי שסבבה הגאונים במימרה התלמוד סומט אדם אשכול של ענבים לחוך הקדרה שיראה על ענבים קהות או מבוסלות או בוסר. זה הוא מה שראינו מהסבבות והאל למען רחמיו וחסדיו הרבים יאיר עינינו במאור תורתו בהלכה וילא חסו את הברכה ח"ס:

הן היום חמומי ראיתי אור דברי הפסקיני בהלכה זו במסכת קדושין (פרק האיש מקדש דף ל"ה) ונראה לי בה טעם יטעם למשכילים יראו דבריו ודברי האומרים פרושים אחרים וראוי לבעל שכל לחקור להבין ולהשכיל דבר דבור אף שאינו דומה לגדולים. וזה נוסח ההלכה התקדשי לי ביום זה חמי חדא בו וזמה שבתו וחיא אידך בו ולא כמה שבתו וחיא אידך כמה שבתו ולא בו. לא קשיא הא במיא הא בחמרא הא בניהרא וכחז הר"ם במו"ל (פ"ה מהלכות אישות) האומר לאשה הרי את מקודשת לי ביום זה אם היא מלא מיס הרי זו מקודשת בו וזמה שבתו. ואם היא מלא יין הרי זו מקודשת בו ולא כמה שבתו. ואם היא מלא שמן הרי זו מקודשת כמה שבתו ולא בו. ולא ביאר לנו דעת זו ויראה לנו שהוא ז"ל חסם הסדר לבד דהיינו סדר הבריאות עם האוקימתו ואין זה דיוק אלא המפרשים ופסקיים כי הוא הפך רש"י ז"ל ומפרשים אחרים שהפכים סדר הבריאות כמו הא בכלה הא במקצתה כאן בשמאלת סנינו יפה כאן בשלל נמאלת סנינו יפה. ומאלו חמלא הרבה אשר החליפו הסדר. ורבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל כתב אמר לה התקדשי לי ביום זה והיא בו מיס ונחנו לה זכחה ביום ולא במיס היה בו יין זכחה ביין ולא ביום היה בו שמן זכחה בשמן ובכוס. והוא דעת רש"י ז"ל והוא דעתו כי המיס אין בו רעון ויהיה דעת המקדש על הכוס אשר בו שום פרוטה ויחול בו הקדושין ופירש שהשמן שאדם מסתפק ממנו לרץ לו הכלי ולפיכך מקודשת בו וזמה שבתו. ופסק כאן אם היה מלא מיס מקודשת בו ולא כמה שבתו ואם היה מלא שמן מקודשת כמה שבתו ולא בו והטעם שהשמן חשוב ודעתו עליו. הבט וראה דעתי והאמת יורה דבר ולא

סמיטה הפירות ביום השבת יתחלק לשלשה אופנים: האחד הוא סמיטה ענינים ואחרים והיא מלאכה ואסור מדאורייתא כי הנסמט מהם הוא היין והשמן ומאחר שהם בני סמיטה אסור סמיטתן בשבת. והשמיט הוא סמיטה הרמונים והחוחים שהיו סומטים החוחים ושותין המשקה ואחרים היו סומטין הרמונים ועושין ממנו יין והוא מה שחמרו בש"ס של בית מנשיא בן מנחם היו סומטין ברמונים. אמר רב נחמן הלכה ככל בית מנשיא בן מנחם. ומאחר שהן בני סמיטה לפעמים סמיטתן בשבת אסורה מדרבנן ובמין זה נכל החילוק במשה בין רבי יהודה וחכמים. והשלישית הוא סמיטה שאר הפירות שאינן בני סמיטה אלו מותרין לסמטן ואפילו לשחות המשקה. ויתחלק הדין בסמיטה הפירות עוד לשני חלקים או לסומטן באכילה והוא מותר או סמיטתן לדבר אחר וישתנה הדין כמו שזכרנו. ונסתח התלמוד אמר רב יהודה אמר שמואל: סומט אדם אשכול של ענבים לחוך הקדרה אבל לא לחוך הקערה והיא הלכה. ופירוש לחוך הקדרה הוא הכלי אשר בה המאכל היה בה או לא היה בה והוא אלאי שם מושאל טובל בחבשיל ופירוש לחוך הקערה הוא הכלי הריקן המוכן לקבל הסמיטה. ואמרו ז"ל בסמיטה האשכול: בחבשיל אינו כסומט משקין אלא כמפרד אונל לחוך אונל. הרי בבירור שכל סמיטה הפירות באכילה מותר שהרי החירו אשכול של ענבים שהוא היחור חמור מכל הפירות והמסקים אחרים. אמנם הבוסר נראה מהתלמוד שהוא יותר קל מהענבים כי הענבים ואחרים לא נאסרו אלא להיומן בני סמיטה והבוסר אינו מבני סמיטה. ואם אמר עוד על סמיטה פירות שעושים משקה הרי הוברר זה גלל החוחים והרמונים ולעולם הן יותר קלים מוחים וענבים. ואולם מי שרצה לאסור הבוסר מסבת שלא ידעו אם הוא פרי או לא ואין זה כי אם למשקה. דע לך שהתלמוד לא חילק לנו בענבים ולא בפירות אחרים הפג מן המבוסל ואם ראה בסמיטה הפירות על אשר הם מבוסלין היה להם לפרש אלא שזה הוא מסבת כי יש פרי אשר נאכל הפג כמבוסל ויש אשר אינו נאכל כי אם המבוסל. וכאשר נראה כמה מבני אדם אונלים הבוסר יותר מפירות אחרים כאשר הם קהות אלו וכל לומר שהוא פרי יותר מהספ"רגל והאעורר (פירוש חבושים ואל"ג"אש) ואף אם הם שוין הרי הוא נכנס תחת אשכול ענבים כמו פני המש"מ (אלבירקוקים) והבבוסים והאעורר נכנסים תחת פגיעין ופרישין ועורדין. ומן החימא מי שרצה לומר כי הבוסר יכול בה כי לא יהיה

איכפת אם האומר קטן ולא ידמה לגדולים. דע ירחמך
האל ויאליר אור חורכתך שש כוס הוא כלי העשוי להנחת
המשקה. חררה אומרם ו"ל שזה שיש או שלשה כוסות
ולא יפחתו לו מחרצנה כוסות שלשה כוסות של יין
וכוס אחד של מים. וזה הוא נופל לשם המשקה למים
ולין ולא יכול שם כוס על השמן ללא עבירי איניש
למיסחי מישחא. וזה הוא שם על המשקה לא מזה
כמו לוג וסין ולזה אומר שנות הבריחה בו וצמה שצחוכו
הוא מה שאמרו הא במיא כי המקדש לא היתה כונתו
במים ואין בה שום פרוטה ואולם קראו כוס וגאמר
שהיה דעתו על הכוס ובו יכול הקדושין ומוחל במים.
ואומר שנות הבריחה בו ולא במה שצחוכו הוא מה
שאמרו הא בליהרא כי השמן לא יקרא כוס ואין בני
אדם שותין שמן כיום ולא שמענו שהכלי שניתין בו
השמן יקרא כוס של שמן אלא ודאי מה שהיה בדעתו
הוא על הכלי הקרא כוס והוא אינו מוחל בשמן.
ומה שאמרו הבריחה במה שצחוכו ולא בו הוא מה
שאמרו הא בחמרא כי הכלי יקרא כוס והיין יקרא כוס
וגאמר שרען המקדש וכונתו על היין כי הגזון כוס יין
לחצירו ודאי כונתו הוא על שיחה היין ולא תלו הקדושין
אלא על היין ונחלפה ביום זה הוא כיום של יין וביין
תלו הקדושין. זה הנראה לנו ראוי בפירוש הלכה זו והאל
למען שמו הגדול יפחה לבנו בחורתו ויאר עינינו במאור
מלאכו ויפתחו א"ם:

יען שאל שאל אחד מן החלמידים. החכמים להודיעו
סדרי המלכים לפנים בישראל והמשך מלכותם
וגדולתם יען נתאלו כמה וכמה חלוקים הן בנסחאות
המקרא ובכתב יוסיפון וסדר עוגם וכיוצא לכן ילאחי
ממחינתי ואעירך לפיך איזה דרך ישכון אור למען חדע
אלה המלכים אשר מלכו על עדת ישורן עם בני
ישראל. ואומר הלא ידעת כי משה רבינו יהושע בן נון
עליהם השלום מלכי קדם גדולים ועצומים [היו] ולא נדמה
מלכותם למלכות דוד ושלמה אבל היה ביה שאל
ויתר עז. היות כי האיש החכם השלם במדרגתו משאר
האנשים וגם העם עם חכם וגבון כלל אנשים שלמים
הם וקרובים למדרגתו ולמעלתו בהוסדם יחד הוא
יהיה לראש ולתפארת ועטרת זקנים והם מתפארים
ומתגדלים בו ואולם גם הוא יגדל בהיותו רועה אלה
בני היותה"ר ראשי אלפי ישראל כלם קדושים. אמנם
הפחותים בשלמותם לא חזון מלכותו עליהם כי לא
ידעו ולא יבינו את אשר חלק להם ה' ואולם ישפיע
עליהם רב טוב עד אשר יגדלו ותכון מלכותו. ולזה אמר

באדון הנביאים והחכמים ויהי ביסורן מלך בהחלפת
ראשי עם וכו'. כי הוא מלך על אותם הראשים השלמים
בסוד ישרים ועדה שלמה הגשים אל ה' והוא מעלה
יחירה להם לבדם ואין מעלתו אלא באשר הוא קרוב
במעלתו כאחד הלבאים וכמו כן באחד מאלו השלמים
נכבדות מדובר בו כאשר הייתי עם משה אלהי עמך
ואמרו ר"ל פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.
ומלך מלכי המלכים הוא הלא הגדול הנבזר והנורא
אשר בידו נפש כל חי. אמנם מלך דוד ושלמה ומוקיה
יואשיה הגיעו להם מגדולה זו וזה היה בדבר ה' כדבר
האומר ואמרת אשימה עלי מלך שום חשים עליך מלך.
בהאשון למלכות ישראל מלך שאלו ובן שנים וחמשים
שה היה במלכו ואחת עשרה שנה מלך ומה שאמר
הנחוב בן שנה שאלו במלכו יראה שהיה לו שנה שלמה
מעט שמשו שמואל הנביא למלך בשמן המשחה ומ"ש
ושחי שנים מלך יראה בזה על ימי מלכותו בראש בהשקט
ובטחה קודם התחלת המלחמות. ורמז גם כן ימי
שנותיו עת אשר מלך שהיו לו ל"ב שנה ולא זה אמר
בן שנה רוצה לומר כחשבון ב"ן. ואחר כך מח ונס
שלשה בניו עמו יוחנן ואבינדב ומלישוע. ואמר
כך קם למלך בנו הקטן והוא איש בוש והוא בן מ"ב
שנה והוא אשבעל בנו הרביעי המוזכר ביחס דברי
הימים ושמו העקרי אשבעל ונשאהו מפני שני הבעל
ומלך שחי שנים. ואחר כך מלך דוד ושלמה על גל
ישראל ויהודה ובימי רחבעם מלך ירבעם בן נבט על
ישראל כ"ב שנה והוא הראשון למלכי ישראל. ואחריו
לו קם בנו נבט ושחי שנים מלך אחריו מלך בעשה בן
אחיה כ"ד שנה ואחריו אלה שחי שנים ואחריו מלך יזרי
שבעה ימים וימלך במקומו עמרי י"ב שנים ואחריו
בנו אחאב כ"ב שנה ואחריו אחזיה בנו שחי שנים
ואחריו יורם אחזי י"ב שנה. וימלך יהוא בן יהושפט
כ"ח שנה וימלך חזקיהו יהואחז בנו י"ז שנה ואחריו
יואש י"ז שנה ואחריו ירבעם בנו מ"א שנה ואחריו זכריה
בנו ששה חדשים וימלך חזקיהו שלוש בן יבש חדש ימים
ואחריו מנחם [בן] גדי עשרה שנים ופזמיה בנו שנתיים
וימלך פקח בן רמליהו עשרים שנה והושע בן אלה
חשעה שנים הרי מלכי ישראל אחד ועשרים. ומלכי
יהודה דוד ע"ה ארבעים שנה שלמה ארבעים שנה
רחבעם י"ז אביה ג' אחא מ"א יהושפט כ"ה יהורם א'
אחזיה א' ועחליה המרשעת אחז ח' יואש מ' אחזיה
כ"ט עזריה ל"ב יותם י"ז אחז י"ז חזקיה כ"ט מנשה
ל"ה אחז ב' יאשיה ל"א יהואחז שלשה חדשים ויוקים

חרושי הרמב"ם

וימת ומלך במקומו ארקיולאוס חשעה שנים וגרשו שר רומי והמלך תחתיו את אנשיים עשרה שנים ויקראו שמו הורודוס כשם לביו בהיותו אוחז מעשה לבנותיו בידיו. ואחריו מלך אנריפס בן אחיו והוא אנריפס בן אריסחבלוס בן הורודוס וימלך כ"ג שנה והוא אנריפס המלך המשובח והמפואר אלל תחמיו ו"ל וימת וימלך תחתיו אנריפס בן אנריפס והוא מוצבו המלך ומלך עשרים שנה ובסוף ימיו נחרב הבית שני. נמלא המלכים בבית שני ו"ל החשמונאים ששה והעבדים חמשה. ולאחר חרבן בית שני בל"ב שנה קם כוויבא המלך ואמר שהוא משיח ומלך בביתר והוא מדינה מיושבת בארץ ישראל ונחישבה אז לרוב ובאו בה מארץ ישראל ומהגולה רבים מבני ישראל ומלך שתיים וחצי ונהרג. וח"ל אמרו בסנהדרין פ"ח שחמני ישראל הרגוהו על שאמר שהוא משיח והוא לא היה מורע דוד וימלך אחריו בנו רופוס ומת ואחריו מלך רומלוס בנו ובא עליו אדריאנוס הרשע שר רומי והחליל בביתר ביום ט' באב ויהי היום ההוא יום חשך ולפלה יום ליה ומלךקה יוחר מיום סתכסו בבית שני ומת רומלוס המלך ע"ה ורבים מבני ישראל עמו בעונותיו הרבים וזה היה בשנת ע"ג אחר חרבן בית שני והיה המשך מלכות רופוס בן כוויבא ורומלוס בנו ו"ח שנה. ומן היום והלאה לא קם מלך בישראל והיינו נעים וגדים מגוי אל גוי ומדחי אל דחי עד יסקיף וירא ה' משמים וירחם עלינו ויבנה בית קדשנו ותפארתנו ב"ב כ"ר. נמלאו כוללות מלכי ישראל ששה וחמשים מלכי יהודה בבית ראשון כ"א ומלכי ישראל בימים ההם כ"א ומלכי בית חשמונאי בבית שני ששה ומלכי עבדי בית חשמונאי חמשה ומלכי ביתר שלשה. זה יהיה לפניך מאשר אספנו ולקטנו ממקומות רבים ומרוב המספרים ואין בהם שום חילוק ובלי שום ספק והואר: בידיעתם כי תלריס לפעמים בלימוד ההלכות ולא תהיה קלה בעיניך. ונחבחו בכחב ידי בחמלת ה' עלי אני סעדיה בר מר מימון ב"ר משה ב"ר מימון בן כבוד החכם הדיין ר' משה ב"ר מימון זלה"ה אבן דנאן. והיה זה ביום השלישי ב"ב תמוז יח"ל שנת מלחיים וארבעים וחמשה לבריאת עולם בעיקר גראטעו והאששים בחוכה נעים וגדים מסבת ביטול הסתבתם בעבור החפשים הסעפים ומפחדם מהמגפה אשר נתפשטה. ה' ברחמיו יסלק חרון אפו מעלינו ומעל כל עמו ישראל. אמן:

אחיו ו"ח שנה יהויכין בן יהויקים שלשה חדשים. לדקיה בן יאשיהו ו"ח שנים הרי מלכי יהודה מבית דוד אחד ועשרים. ואחר חרבן הבית בל"א שנה בימי נורש מלך פרס נחגלד וזרובבל בן שלחחאל בן אסיר בן יהויכין מלך יהודה ויש אומרים שזרובבל היה בן פדיה בן אסיר וכאשר מת פדיה לביו וגדלו שלחחאל דודו נקרא בן שלחחאל וכך נסחה דברי הימים ובני פדיה זרובבל ושמי וגו'. ומת זרובבל בגדולתו ויקם אחריו משולם בנו בימי נורש מלך פרס והוא בן אסתר ואחשורוש אח"כ הוניאו משולם ונחגלד במקומו נחמיה בן חכליה והלך משולם לערק (הוא בגדלת וסביבותיה) בשנת שבעים לחרבן והיה סס נשיא על כל הגולה ומת ונכנס במקומו בנו חנניה בן משולם ואחר בנו ישעיה בן חסיה ואחר בנו שמעיה בן שנייה ואחר בנו נעריה בן שמעיה ואחר חזקיה בן נעריה ומשללת זו המוכרתת הס ראשי גליות שבבבל וממנה היה אדוניו רבינו הא"י גאון בן רבינו שרירא גאון ו"ל. והכל הוקן היה אחי יחזקיה בן נעריה בן שמעיה מחס והלך מערק לשם (היה למשק) וממנה סס לנשיא וחורו הנשיאות בני בחירא כמו שאמרו ר"ל בפרק ערבי פסחים ונשלשל הנשיאות עד רבי יהודה נשיאה האמורה. ומוזכר בע"ז בפרק אין מעמידין שהחיר את השמן. ואחר נחמיה בן חכליה היתה הגדולה בבית שני לסנהדרין וכהנים גדולים וכסגבר מחמיה בן יוחנן כהן גדול על המקדונים ויהרגם גדלוהו ישראל עליהם ואחר הגנח מיה שנה אחת וימת ויקם תחתיו יהודה בנו ששה שנים ומת במלחמה ואחריו נכנס שמעון בן מתתיהו אחיו ח"י שנה ונהרג ונכנס במקומו בנו יוחנן וימנוהו למלך והיה שמו הורקנוס והוא מלך כ"א שנה והוא [מלך] ראשון מבני חשמונאי ואחריו מלך אריסחבלוס שנה אחת והוא אשר הניח כחר מלכות על ראשו והחליף הכהונה ומלך אחריו אחיו ונקרא שמו אלכסנדרוס ומלך שבעה ועשרים שנה ומת ונשארה אשתו הלדקת אלכסנדרה אחות שמעון בן שטח חשעה שנים ומתה וימלך אחריה בנה הקטן אריסחבלוס בן ינאי שלשה שנים וגרשו שר רומא והוליו לרומי והמלך במקומו הורקנוס אחיו הגדול מ' שנה. ואח"כ הוניאו אנטיגנוס בן אריסחבלוס אחיו וימלך תחתיו שלש שנים. אחרי כן בא הורודוס בן אטיפרוס אשר היה משה למלך הורקנוס ובא הורודוס זה מרומה והרג אנטיגנוס המלך אדוניו ומלך אותו העבד ל"ז שנה

נשלם החלק הראשון